

EEEH Dergi

Eşit, Erişilebilir, Engelsiz Hayat

Sayı: 72

şubat 2020

Editör: Meral Sözen.

Yazım Denetimi: Gülcan Altun, Canan Çam Yücel.

Web Sorumlusu: Can Deniz Balkaya, Ramazan Derin.

Sosyal Medya Sorumlusu: Dilek Başar Açlan.

Yayınlayan: Engelsiz Erişim Derneği.

İletişim Bilgileri:

Web: <http://eeeh.engelsizerisim.com>

E-posta: eeehdergi@engelsizerisim.com

Facebook: www.facebook.com/eeehdergi

Twitter: www.twitter.com/eeehdergi

Youtube: www.youtube.com/channel/UCYxPXyFBI1mOlsPKTcuFafw

İçindekiler

EDİTÖRDEN	1
DOKUNMAK VE GÖRMEK ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	3
İNSAN OLMANIN DOĞAL SONUCU	6
GOOGLE GRUPLARINDA KONU ARAMA	8
YARGILARIN DAYANILMAZ AĞIRLIĞI.....	9
YÜZ GÜZELLİĞİ VE NORMALLİK.....	19
SAKATLIK YENİ BİR TARİH BELGESELİ BÖLÜM 4	31
KÖRGÖZ İLE HACAMAT	42
EKMEK BASTONUN AĞZINDA	44
BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİNDE HAYIR DİYEBİLMEK	46
6. BEYAZ BASTON VE ERİŞİLEBİLİRLİK FESTİVALİNDEN İZLENİMLER 4	48

EDİTÖRDEN

Yaşama EEEH diyenlerin dergisi 6 yaşında!

EEEH Dergi adının da kaynağı olan “eşit, erişilebilir, engelsiz bir hayat” arayışıyla çıktığımız yolculukta 6 yılı geride bıraktık. İlk sayımızdan bu yana yoğun bir özveriyle çalışan yazarlarımız, yazılarıyla içeriğimizi çeşitlendiren konuk yazarlarımız ve tabii ki bizi ilgiyle takip eden siz değerli okurlarımız sayesinde dergimiz her yeni sayıda biraz daha büyüdü, gelişti ve zenginleşti. EEEH Dergi ekibi olarak, bu 6 yıllık süre zarfında yolu bir şekilde EEEH Dergi ile kesişen ve dergimizin bu günlere gelmesinde payı olan herkese katkılarından ötürü minnettarız.

Teşekkürümüzün somut bir göstergesi olarak, bir önceki sayıda size verdiğimiz sözü tuttuk ve bomba gibi bir 6. yıl özel sayısı hazırladık. Peki, bu sayıda neler var dersiniz, neler yok ki? Gelin yeni sayımızın içeriğine hep birlikte göz atalım:

Dergimizin 6 yaşını doldurmasını fırsat bilen Canan Çam Yücel, bu ayki yazısında çocuk gelişiminde 0-6 yaşın önemini vurguluyor ve bu dönemde görme engelli çocukların dokunma duyularını geliştirecek aktiviteler öneriyor.

Bilgiye erişim bütün insanlar için bir haktır, engelliler de insandır, o halde; bilgiye erişim engelliler için de bir haktır. Gülcan Altun’la mantık dersine hoş geldiniz! Çaktırmıyor ama bu mantığa göre olması gerekenle karşılaşınca o da hayrete düşmekten kendini alamıyor.

Bilgiye erişmek ayrı dert, yoğun bilgi bombardımanı altında bilgi aramak ayrı dertti eskiden. Neyse ki Can Deniz Balkaya bu konuya açıklık getirdi. Artık mail gruplarımızdaki eski yazışmaları elinizle koymuş gibi bulabilirsiniz.

Alışıldık veya yaygın olan, aynı zamanda olması gereken midir? Meral Sözen ve Engin Yılmaz, bu sorudan yola çıkarak normal/anormal, sağlamlık/sakatlık, eksiklik/farklılık gibi kavramları yeniden yorumluyorlar.

Hocası Engin Yılmaz olanın zihni sorgulamaktan kurtulmaz. Engin Yılmaz’ın öğrencileri yüz güzelliği üzerinden normallik algısını nokta atışı tespitlerle irdelemişler.

Fiziksel güzelliğe yüklenen bu anlamlar nereden geliyor? Engelli birine bakarsan çocuğun engelli olur düşüncesi nasıl ortaya çıktı? Hepsi ve daha fazlası Elif Nur Aybaş'ın çevirisinde.

Geçmişten günümüze dönüş yolunda kısa bir mola verelim. Türk kültüründe özel bir yeri olan Karagöz ile Hacivat oyununu bir de Mustafa İşcier uyarlamasıyla okuyalım.

Zaman yolculuğunda ayarı biraz kaçırıp az biraz geleceğe gittik sanki. Kariyerini belirlemeye çalışan kör gencimiz İlke Çeperli, çalışma hayatında başına gelecekleri şimdiden görür gibi.

İstemediğimiz durumlarla karşılaşmamak için gerektiğinde hayır diyebilmek önemli. Anlattıklarına bakılırsa Dilek Başar Açlan günlük hayatında bunun çok faydasını görüyor.

Son olarak festival köşemizde katılımcıların içten paylaşımları bu soğuk kış günlerinde içimizi ısıtıyor. Siz de festival izlenimlerinizi ve konuk yazılarınızı aşağıdaki linki kullanarak gönderebilirsiniz:

https://engelsizerisim.com/eeeh/page/eeeh_dergi_konuk_yazarlik_politikasi

Bu sayıda da bizden bu kadar. Daha nice 6 yılları birlikte görmek dileğiyle. İyi ki varsınız, hep var olun. Hepinizi, 24 Şubat Pazartesi akşamı gerçekleşecek online doğum günü kutlamamıza bekleriz.

EEEH Dergi 6. Yıl buluşması 24 Şubat Pazartesi akşamı 21.00-23.00 saatleri arasında Teamtalk üzerinden Engelsiz Erişim Odasında olacak. Doğum günü hediyelerinizi... şaka şaka, kendiniz gelin yeter. Sizler zaten birer hediyesiniz bizim için. Yeni sayımızda görüşmek üzere.

DOKUNMAK VE GÖRMEK ARASINDAKİ İLİŞKİ

Canan am Yücel

canancam@gmail.com

Sayı: 72, Şubat 2020

Merhaba Değerli Okurlar,

Bu ay sizlere, dokunma duyusunun geliştirilmesinin görme engelli bebek ve çocukların gelişimine etkilerinden ve dokunma duyusunun geliştirilmesi için görme engelli bebek ve çocuklarla yapılabilecek etkinliklerden biraz bahsetmek istiyorum. Bu konuyu ve bu alanda erken yaşlarda yapılacak çalışmaları çok önemsiyorum. Tam üç yıldır içinde aktif olarak çalıştığım iki projede de görme engelli bireylerin dokunma duyusunu kullanarak öğrenmeleri üzerine birçok deneyim yaşama şansı buldum. Hem bu projelerdeki deneyimlerim hem de daha öncesinde yıllarca küçük çocuklarla çalışma deneyimlerim gösterdi ki, tıpkı alan yazında da yapılan birçok araştırma ile ortaya konduğu üzere, dokunma duyusu beynin görme merkezini harekete geçiriyor ve öğrenmeyi daha kalıcı hale getiriyor.

Peki, görme engelli çocuğa sahip ebeveynler, erken yaştan itibaren çocuklarını bu alanda nasıl destekliyor? Aslını söylemek gerekirse ebeveynler, görme engelli bebeklerinin dünyaya gelişinden itibaren, erken müdahale eğitimlerini yeterince alamadıklarından, bu konuda çocuklarını çok da fazla destekleyemiyorlar. Bu da zaman zaman görme engelli bebeklerin dokunma duyusunun yeterince gelişmemesine ve hatta dokunmaktan çekinir hale gelmelerine neden oluyor. Oysa, görme yetisine sahip bir bebek için görmek ne anlama geliyorsa, görme engelli bebek için de dokunmak aynı anlama gelir. Gören bebek ve çocuklar görerek dünyayı keşfederken, görme engelli bebek ve çocuklar dokunarak dünyayı keşfederler.

Görme yetisine sahip her bebek, meraklıdır, keşifçidir, taklit eder, ilgisini çeken her nesneye yönelir ve saire. Ancak görme engellilik söz konusu olduğunda, durum biraz değişkenlik gösterir. Görmeyen bebeklerde, bu merakı uyandırmak gerekir, bebeğin harekete geçmesini sağlamak, mümkün olduğunca farklı uyaranlar vermek ve farklı nesne ve dokularla görme

engelli bebeği buluşturmak gerekir. Görme engelli bebekler için hep sesli oyuncaklar seçilmeye çalışılır. Eğer az gören bir bebek ise buna ışık da eklenir. Tabii ki sesin veya ışığın oyuncakta bulunmasının bir sakıncası yoktur. Ancak sadece ses ya da ışık üzerine de odaklanılmamalıdır oyuncak seçilirken. nk ses, o nesnenin sadece bir özelliğini yansıtır. Örneğin, bir sesli kitaptaki kuş sesi, köpek sesi, o hayvanın sesi hakkında bilgi verir ancak onun nasıl bir hayvan olduğuna dair, “Kaç ayağı var, gövdesi nasıl, tüyleri nasıl, kuyruğu var mı?” gibi konularda hiçbir bilgi vermez. Onun yerine, küçük yaştan itibaren görme engelli çocuklara sert plastikten yapılmış, pel olmayan, gerçeğe yakın farklı hayvan figürleri alınabilir. Mümkün olduğunca, gerçek malzemenin tamamına dokundurtularak parçadan bütüne doğru giden bir tanıtım yapılmalıdır. “Mağazalardaki oyuncakların hepsi görsel” deyip kenara ekilmemek lazım. Bazen yaratıcı olmak ve minik dokunuşlarla uyarılama yapmak önemlidir. İlla her şeyi satın almaya da gerek yoktur. Evcilik oynanırken gerçek meyve ve sebzeleri kullanmak, onlara birlikte dokunmak, birlikte yıkamak, gruplayarak bir kaba koymak, kabuklu halleriyle soyulmuş halleri arasındaki farkları göstermek, soyulmuş meyve veya sebzelerin dilimlenmiş hallerine dokundurtmak, bunların hepsi başlı başına birer etkinliktir. Hatta 2-3 yaşına gelmiş bir bebekle birlikte markete gitmek, kendisinin seçmesini, isimlendirmesini sağlamak da çok güzel etkinliklerdendir. Tam da bu noktada aklıma bir anekdot geldi. Bir ğretmen arkadaşım küçük çocuklarla yapılan bir grup çalışmasında, onları pazara götürmüştü. Çocuklardan biri pırasayı ilk ellediğinde, “Aaa ğretmenim, bu pırasa aynı bizim bastonumuza benziyor.” demişti. Arkadaşım bunu bizimle paylaştığında hem çok gülmüştüm hem de çok yaratıcı bulmuştum. nk ocuk daha önceden tanıdığı bir nesne ile yeni öğrendiği bir şey arasında bir benzerlik ilişkisi kurmuştu.

Doğadaki her şeyin bir rengi olduğu gibi bir de dokusu var mutlaka. Tabii ki boyut, şekil gibi kavramlar da dokunarak çok rahat öğretilir. Dokunarak ğretilmeyecek tek kavram renk ve ışıktır. Bu nedenle, görme engelli ocuk için dokunma duyusunun ne kadar önemli olduğu konusunda ebeveynleri bilgilendirmek çok önemlidir. nk görme engelli bebek ve çocukları harekete geçirecek en temel duyu, dokunma duyusudur. ocuk dokundukça, çevrenin, doğanın, farklılıkların, benzerliklerin farkına varır. ocuk dokundukça, görmüş olur, tanımış olur. Geçenlerde bir ebeveyn, bir görüşme esnasında anlattı da, o kadar hoşuma gitti ki, sizlerle de paylaşmadan edemeyeceğim. Çocuğun anneannesine oturmaya gitmişler ve anneanesi görme engelli çocuğa kutu içinde çikolata tutmuş, ocuk da tek tek hepsini ellemeye çalışmış,

anneannesi de sonra açıklama yapma gereği duymuş; “Üç çeşit çikolata var kutuda, bir tanesi sütlü ve şekli şu, bir tanesi Bitter...” gibi, sonra çocuk seçimini yapmış. Aslında bir kutuda çikolata tutulduğunda hepsinin ellenmemesi konusunda tembih edilir çocuklar ancak görme engellilik söz konusu olduğunda, ben böyle olması gerektiğini düşünmüyorum. Sakın ha, bunu pozitif ayrımcılık olarak algılamayın, bence ya çocuğa önceden kutunun içindekiler hakkında bilgi verilerek seçim yapması sağlanmalı, ya da örneğin, üç farklı çeşit varsa, bunlar bir başka kabın içine alınmalı ve çocuğun dokunup inceleyerek seçim yapması sağlanmalıdır. Çünkü gören çocuk için seçim yapmak görerek oluyorsa, bence görme engelli çocuk için eşitlik ancak dokunarak ve betimleme yapılarak sağlanır.

Dokunarak öğrenmek, seçim yapma, karar alma, sorumluluk alma, bedenini kullanma, küçük kas gelişimini ve büyük kas gelişimini destekleme ve hatta bağımsız hareket etme gibi birçok alana katkı sağlamaktadır. Dokunmak, dış dünyayla iletişim kurmada en büyük role sahip duyudur görme engelli bebek ve çocuklar için.

Aslında bu konuda söyleyecek çok sözüm, yazacak çok anekdotum var ama daha sonraki yazılara saklamak istiyorum biraz da. Tam da dergimiz altıncı yaşına girerken, çocuklar için 0-6 yaşın önemini bir kez daha vurgulamak istiyorum. Ayrıca, ebeveynlerden birkaç isteğim var; görme engelli çocuklarınızın daha özgür bireyler olmaları konusunda desteklemeli, görme yetisine sahip akranlarıyla aynı gelişim aşamalarından aynı hızda geçmelerine katkı sağlamalısınız. Bunun için de çocuklarınızın keşfetmesine izin vermeli, hatta onların keşfetmesine ortam hazırlamalısınız. Görme engelli çocuklar için dokunmanın görmek olduğundan hareketle, dokunarak öğrenmelerine katkı sağlayacak her türlü etkinlikte, çocuklarınızla yan yana yer almalısınız.

Sonraki sayılarda görüşmek dileğiyle.

İNSAN OLMANIN DOĞAL SONUCU

Gülcan Altun

guleycane@gmail.com

Sayı: 72, Şubat 2020

Annem, son zamanlarda hayranlığımın arttığı bir aktör olan Timuçin Esen'in bir dizisinin başladığı haberini verdiği için çok mutlu oldum. Hemen sordum; "Adı ne?" "Hekimoğlu" dedi. "Hangi kanalda?" diye sorgulamama devam ettim. "FOX'ta galiba." dedi. Çok üzüldüm. "Uff be!" dedim. Çünkü FOX, en yakın örneğini de bildiğimiz "Mucize Doktor" dizisini, o kadar izleyicisi olmasına karşın betimlemiyordu. Sonra, "Kanal D'de miydi yoksa?" diye düşündü annem. "İnşallah." dedim. Derken, televizyonda dizi fragmanını gördük tesadüfen. Böylece öğrendik ki, Kanal D'de yayımlanıyor.

Sonra, bir anda Betimleme Tartışmaları grubunda hayal meyal hatırladığım bir yazışma dizisinde, Kanal D'nin el değiştirmesinden mütevellit betimleme işinin sekteye uğraması gibi bir durumun olduğunu hatırlar gibi oldum. Hemen bilgisayar başına geçip internette aramaya giriştim. Engelsiz Kanal D sitesinde, bir de ne göreyim; dizinin ilk bölümünden itibaren eş erişimi mevcut. Uçtum resmen. Laf aramızda, SEBEDER gene çok iyi bir iş çıkarıyor. Emine Kolivar'ın sesi, diziyi bütünleşiyor adeta. Ancak bu yazıda amacım betimleme eleştirisi olmadığından, bu kadarıyla yetiniyorum.

Artık her hafta, normal TV'de yayımlanma günü olan Salı akşamı annemle birlikte izlememin yanı sıra, eş erişimli versiyonunun Engelsiz Kanal D'ye yüklenmesini dört gözle bekliyorum. Oturup bir de bilgisayardan tek başıma tadını çıkara çıkara tüm bölümü tekrar izliyorum. Hatta yetmiyor, hafta sonları tekrarı yayımlanıyor gündüz saatlerinde. Annemle mutfakta işlenirken, bir de o zaman izliyorum. Yok mu arttıran? Yerlere yatan gülümseme... Ancak gönül istiyor ki, diziyi sindirebilmek ve görsel tüm sahnelerle birlikte tam anlamıyla anlayarak izleyebilmek için iki kere zaman harcamak zorunda kalmasam. Daha da önemlisi, herkesle aynı anda engelli-engelsiz bir arada seyredebilesek tüm dizi, film, yarışma veya belgeselleri. Çok mu fazla bu sitem?

Hep söylediğim gibi, artık öyle bir dünyada ve öyle çirkin olaylarla karşılaştığımız bir coğrafyadayız ki, insan olmanın gereği güzel şeylere sevinir olduk. Oysa, herhangi bir kimsenin; henüz kreş çağında olmayan bir çocuğun veya hiçbir ciddi sağlık sorunu yaşamayan seksen yaşında görmüş geçirmiş bir kişinin doğal olarak sahip olduğu çok basit şeylere, biz engelliler de tıpkı onlar gibi doğal bir şekilde sahip olabilmek istiyoruz. Bu doğallık, salt insan olmanın bir sonucudur. Engelliler de insandır. Dolayısıyla, lisede aldığımız Mantık dersinin, ilk ve en basit konusu olan ünitenin aklımda kalan diziliminin neticesi şöyle diyebiliriz:

Bütün insanların bilgiye erişimi, bir haktır.

Engelliler de birer insandır.

O halde, engellilerin de bilgiye erişimi, bir haktır.

Öyleyse, şöyle bir sonuca varabilir miyiz? Eş erişimi, birer külfet ya da gereksiz bir şey gibi görüp kılını bile kıpırdatmayan FOX ve SHOW TV gibi kanalların yetkilileri ya lisede Mantık dersi almadılar, ya Mantık dersinin bu konusunda uyudular veya konuyu kavrayamadılar, ya da engellileri insan olarak görmüyorlar.

Neyse, görecekler. Göstereceğiz. Bizlerin de birer insan olduğumuzu kabullenmek ve ona göre davranmak zorunda kalacaklar. Biz, bir avuç insan kabullendireceğiz.

GOOGLE GRUPLARINDA KONU ARAMA

Can Deniz Balkaya

Candenizbalkaya96@gmail.com

Sayı: 72, Şubat 2020

Herkes selamlar. Bu ay, uzun süredir gözüme çarpan bir konu hakkında yazmak istedim. Çoğumuz çeşitli grupları takip ediyor, bilgi alıyor veya sorunlarımızı yazıp çözümler oluşturuyoruz. Fakat çoğu zaman, daha önce açılmış bir konunun tekrar açıldığını görüyoruz. Bu, hem konularda karmaşıklığa hem gereksiz meşguliyete hem de grupta paylaşım yapan insanların enerjilerinin düşmesine yol açıyor. Gelin, bu ay hep birlikte gruplarda daha önce açılmış bir konuyu nasıl bulabileceğimize bakalım, ve bu karmaşıklığı ortadan kaldıralım.

İlk önce, groups.google.com adresine girelim. Eğer gmail oturumumuzu açıtıysak, Google Gruplar'ın ana sayfası açılacak. Burada, siteye ait çeşitli kısa yol tuşlarını kullanabiliriz. "Gruplarım" alanına gitmek için ilk önce JAWS'ta "insert z" ile, NVDA'da "insert boşluk" ile sanal dolaşımı kapatalım. Daha sonra sırayla "g" ve "m" harflerine basalım. Burada, üye olduğumuz grupları görebiliriz. İki kere "h" harfine basıp "Gruplarım" başlığına gelelim. Artık "aşağı ok" ile gruplar arasında dolaşabilir, "enter" veya "boşluk" tuşu ile de gruplarımızı açabiliriz.

Seçtiğimiz grubu açtıktan sonra, "ctrl+home" tuşlarına basıp sayfanın en başına gelelim. Daha sonra, bir kez "e" harfine basarak, yazı alanına gelip burada, arayacağımız konunun sözcüklerini yazalım. Örneğin, "erişilebilir televizyon", "JAWS", "NVDA 2019.3", vs....

Son olarak, arayacağımız sözcükleri yazdıktan ve "enter" yaptıktan sonra, bir kez "l" harfine basarak, aramamızla ilgili sonuçların listelendiği alana gelelim. Artık buradan, istediğimiz konu başlığına tıklayabilir ve başlıkları görüntüleyebiliriz.

Hep birlikte; daha özgür, erişilebilir ve faydalı bilgiler paylaşmak dileklerimizle...

YARGILARIN DAYANILMAZ AĞIRLIĞI

Meral Sözen
Engin Yılmaz

meralsozen1@gmail.com

engin_yilmaz@yahoo.com

Sayı: 72, Şubat 2020

“İnsanın eylemlerine gülmemeye, onlara göz yaşı dökmemeye, onlardan nefret etmemeye ama onları anlamaya çalıştım.” (B. Spinoza)

Bir gün küçük bir çocuk sorar, “Anne, Ay neden yuvarlak?” Annesi, “Ne yani, kare mi olsaydı?” diye cevap verir.

Ola ki; biz onu bildik bileli Ay kare olsaydı, aynı çocuk aynı soruyu, “Ay neden kare?” diye sorsaydı, sizce annenin cevabı ne olurdu?

Ay’ın kare ya da yuvarlak oluşunu, başka bir şekle göre daha tuhaf ya da daha sıradan kılan şey nedir? Cevap, “Hiçbir şey” ise; bir körün bilgisayarında ekran okuyucuya ihtiyaç duymasıyla, bir görenin akşam kitap okumak için ışık yakmasının gerekmesi arasında da, sıradanlık veya anormallik bakımından hiçbir fark yoktur.

Alışıldık veya yaygın olan, aynı zamanda olması gereken midir?

Bazen alışverişte elimiz kolumuz öyle bir dolar ki, bir para üstünü almakta zorlanırsınız. Böyle bir durumda, “Neden üçüncü bir elim yok?” diye düşünüp acı çekerek kendinizi eksik hisseder misiniz? Ya da mutlu bir gününüzde tüm aile üyelerine ve arkadaşlarınıza sarılmak istiyorsunuz, ancak hepsine aynı anda sarılacak kadar uzun veya çok sayıda kolunuz yok, mecburen tek tek sarılacaksınız. Bu kısıtlılık hali içinizi parçalar mı? On kişiye aynı anda sıkıca sarılmamanın eksikliğini hissedip üzüldünüz mü hiç? Eğer insanların çoğunun en az beş altı tane kolu olsaydı, bu sorularına, “Manyak mıyım ben?” diyerek gülenlerin ciddi bir kısmının, yalnızca iki kolu olduğu için kahrından öleceğine eminim.

O halde nedir eksikliğin ya da tamlığın ölçüsü?

Az rastlanır olanın eksik algılanması ne kadar yanılıysa, çoğunlukta olanın tam oluşu da aynı şekilde yanılıdır.

“Ben mi üşüyorum yoksa hava mı soğuk?”

Hava soğuk olduğu için mi üşürüz yoksa üşüdüğümüz için mi havanın soğuk olduğunu söyleriz? Belki de ikisi de değildir...

Diyelim ki hava eksi beş derece. Çok düşük sıcaklıklara dayanabilecek bir yapımız olsaydı, eksi beş derecenin soğuk olduğunu söyler miydik? İnsan organizması olarak dayanabileceğimiz belli bir sıcaklık aralığı var ve biz buna göre yargıda bulunuyoruz. Yani “bize göre” soğuk. Ayrıca eksi beş derece, eksi on dereceye göre sıcak, sıfır dereceye göre de soğuk. Peki, hiçbir şeye göre olmaksızın eksi beş derece sıcak mıdır soğuk mudur? Cevap, ne soğuktur ne de sıcak. Eksi beş derece, yalnızca eksi beş derecedir. Sadece bunu söyleyebiliriz. Gerçeklik üzerine kesin yargıda bulunabileceğimiz alan son derece sınırlıdır. Hatta, yalnızca “eksi beş derece” dediğimizde bile, “Neye göre?” sorusuyla muhatabızdır. Hava neye göre eksi beş derecedir? Celcius ölçeğine göre. Yani aynı havayı santigrat cinsinden değil de, örneğin Fahrenheit ile ölçersek sonuç farklı çıkacaktır.

Gerçekliğe ilişkin en nesnel olduğunu düşündüğümüz yargılarımız bile, belli bir varsayımsal temel üzerinde anlamlıdır. Örneğin, “Su 100 derecede kaynar” dediğimizde, “su” derken katışıksız saf suyu kastederek, deniz seviyesinde ve “derece” derken de Celcius ölçeğine göre bu yargının geçerliliğinden bahsediyoruz. Dışarıdaki “nesnel” gerçekliğin yalnızca tespitinde dahi, varsayımsal temeller ve görelilik kaçınılmazken, bir değer yargısı bildiren, “üzücü, normal, anormal, eksik, iyi, kötü, zor, kolay vb.” ifadelerin son derece öznel yorumlar olmaktan başka bir anlamı olması veya herhangi bir gerçeğe işaret ederek bir tespit bildirmesi mümkün değil.

Gerçekliğin bizim algıladığımız gibi mi olduğu, hatta gerçeklik diye bir şeyin olup olmadığı dahi ciddi bir şüphe konusuysen; en azından mümkün olduğunca yorumsuz bir gerçeklik tespiti yapmak istersek, örneğin kör bir kişi için diyebileceğimiz tek şey, “görmüyor oluşudur. Ve bu görmeme hali, kör kişinin doğasıdır. Olan, aynı zamanda olması gerektir.

Olması gerekenin işareti, olmuş olmasındadır. Bir şeyin özelliği, o şeyin doğasıdır. Daha basit bir ifadeyle, körün doğası görmemesidir, bunun ötesindeki her türlü durum veya yorum dışsal referanslıdır.

Bu bağlamda insanın doğası ise, yaşamını sürdürmek ve bilinç sahibi olmaktır. Kör veya değil, tekerlekli sandalyede veya ayakta, sesle veya işaretle, doğasına uygun yaşayan hoşnuttur.

Düşünüp anlayarak ve yaşam mucizesini deneyimleyerek kendi doğamı yaşıyorum, mutluyum.

Hal böyleyken, “Neden bazı çeşitlilikleri bir eksiklik, anormallik, sapkınlık olarak nitelermeye devam ediyoruz?” sorusu hala tepemizde bir giyotin gibi sallanmaya devam ediyor. Buna verilen yanıtlardan birisi, sakatlığın aslında bir hastalık olduğu yanılığısı oluyor. “Eğer sakatlık bir hastalıksa, ondan bir an önce kurtulmamız, tedavi olmamız ve düzelmemiz gerekir. Öyleyse tedavi ve çare aradığımız, kurtulmak istediğimiz bir şeyi doğal bir farklılık olarak görmek anlamsızdır.” Söylem bu. Fakat önemli bir yanılığ var: hastalık ve sakatlığın farkları. 1980 öncesinde yaşıyor olsaydık, sakatlığın da bir hastalık ve patolojinin sonucu olduğunu memnuniyetle kabul eden çok fazla insana rastlayabilirdik. Ama bugün en katı biyomedikal yaklaşımdan yana olanlar bile hastalıkla sakatlığı ayırıyor. Yani aslında akademik anlamda pek de tartışılmayan bir unsur bu. Fakat bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmaya pek meraklı bizler, durumu yeni sorguluyoruz. Kısaca Susser’un (1990) dile getirdiği gibi, hastalık sürekli ilerleyen dinamik bir olgu. Müdahale edilmezse kişinin yaşamını tehdit etmesi söz konusu. Amaç yaşamı devam ettirmek olduğuna göre karşılaşılan bu tehditle her biçimde mücadele etmek de tabii. Sakatlık dediğimiz şey ise, sebebi her ne olursa olsun, artık ilerlemeyen, sabit bir durum haline geliyor. Nedeni; geçirilen bir hastalık veya kaza olabileceği gibi, doğuştan gelen genetik farklılaşma da olabilir. Belirli bir noktadan sonra bunun önemi kalmaz. Sakatlık diye adlandırılan şey ister zihinsel ister bedensel olsun, bizim bir parçamız haline gelir ve onunla yaşarız. O durumda artık tıbbi müdahalenin pek bir önemi kalmaz. Kişinin mevcut durumuyla yaşamayı öğrenmesi söz konusu olur. Bilgisayarımı karıştırırken hastalık ve sakatlığın farklarını özetlediğim bir tabloya rastladım. Aşağıya alarak durumu toparlayayım.

Hastalık	Sakatlık.
----------	-----------

Nedeni tıbbidir.	Nedeni sosyaldır
Sürekli ilerleme olasılığı vardır.	Genellikle sabittir.
Tedavi gerektirir.	Erişilebilirlikle tam katılım ihtiyacı vardır.
Doktor ve diğer medikal personel iş başındadır.	Sakatlığı engele dönüştüren tüm toplum ve devlet katmanları olayın içindedir
Kronik veya geçici olarak kişinin sağlığını olumsuz etkileyen durumlar olarak tanımlanabilir.	Çokluktan ayrılan yeti farkları olarak tanımlanabilir.
Bireysel çözümler söz konusudur.	Yeti farklılıklarının engele dönüşmesine mâni olacak sosyal çözümler gerektirir.
Amaç sağlığına geri kavuşmaktır.	>Sakat kişi yeti farklarından kurtulmayı değil, onunla yaşamayı öğrenmeye çalışır.

Yukarıdaki tabloda da belirttiğimiz üzere bizi sakatlayan şeyin nedeni aslında yeti farklarımız değil, onu engel haline getiren her türlü koşuldur. Durum bu kadar netse, neden insanlar olası bir tedavi için milyonlarca TL veya dolar harcamaya hazır görünür? Körlüğün, diğer yeti farklarının giderilmesi için çıkan haberler niye bu kadar çok reyting alır? Örneğin geçenlerde köklü bir derneğimizin şube başkanlarından birisi, “Bizler, kendi kendimizin yok olmasını isteyen bir kitleyiz.” diye açıklama yapmıştı. Eğer durum yalnızca bir yeti farkıysa, niye insanlar bundan kurtulmak için böylesine çaba harcar?

Yanıt o kadar basit değil ne yazık ki. Çok katmanlı. Ama yine de yavaşça üzerindeki örtüyü kaldırmaya çalışalım isterseniz. Birinci katmana şu soruyla başlayalım: bazılarımızın belirli özelliklerimizden memnun olmayıp onu tıbbi veya başka yollarla değiştirmek istemesi, o özelliğin gerçekten bir eksiklik olduğunu gösterir mi? Örneğin birinin kilo vermek veya almak

istememesi, bedenine estetik yaptırma isteği, hakikaten bir eksikliğin mi, yoksa eksik hissetmeme çabasının bir ürünü müdür? Bence yanıt ikincisi, insanlar daha çok beğenilmek, daha sosyal hissetmek veya türlü sebeplerle kendi beden ve ruhları üzerinde değişiklik yapma gayreti içinde olabilirler ve bu çok doğal bir istektir. Ama bir kişinin kendisine saç ektirmesi, diğerinin saçını sarıya boyaması, aslında kelliğin veya esmer olmanın eksiklik olduğunu göstermez, kişinin bu şekilde görünmekten mutlu olmadığı anlamına gelir. Yani birinin kendi üzerindeki öznel yorumlarını, durumu genellemek için kullanamayız.

Meseleyi esmer, sarışın olma, uzun veya kısa boylu olmayla bir tuttuğumuzda, yeti eksikliğini savunan arkadaşlarımızdan çokça eleştiri alıyoruz. Durum bu kadar basit değilmiş. Aslında tam da bu kadar basit. Sadece bazı yeti farklarına koyduğumuz engellemeler, diğerlerinden çok daha fazla, hepsi bu. Gelin, bunu başka bir örnekle gösterelim. İşiniz veya okulunuz nedeniyle Japonya'ya gittiniz ve tek bir kelime Japonca yok. Orada yıllarca yaşamanız gerekecek. Tüm anonslar, tüm tabelalar, menüler, filmler her şey Japonca. Tam bir dil engellisiniz. Peki bu, Türkçenin Japoncadan daha yetersiz ve eksik bir dil olduğunu gösterir mi? Burada Japonca öğrenmeye çalışmanız Türkçeyi eksik bir dil yapar mı, yoksa sizin koşullara uyum sağlama çabanızı mı gösterir? Biraz daha ilerleyelim. Japon mahkemelerinde bir işiniz oldu ve ifadeniz alınacak. Soruların size Japonca sorulup yanıtlayamadığınızda, suçlu ilan edilmeniz kabul edilebilir bir şey olur muydu? Peki mahkemenin sona erebilmesi için sizin Japonca öğrenmenizin beklenmesi gerçekçi olur muydu?

Tekrar ve tekrar aynı sonuca varıyoruz, bir yerde mevcut bedensel veya zihinsel karakterinizi engele dönüştüren şey koşullardır. Campbell (2019) benzer yargıyı Budizm doktrinindeki bazı alıntılarını yaparak çok güzel özetliyor. Paiccasamuppāda adı verilen doktrine göre dünyada hiçbir şey bağımsız gerçekleşmez. Her şey bir sebep-sonuç çerçevesinde gerçekleşir ve sebep ortadan kalktığında sonuç da değişir. Tüm olgular, birbirine bağlı olarak meydana gelir. Yazının başlarında da vurguladığımız gibi gerçeklik aslında karşılıklı değişen dinamik süreçler olarak görülmelidir. Her şey etkileşimli sebepler ağında var olur ve hiçbir şey zihinsel veya bedensel, bütünsel veya parçasal bağımsız değildir. Bir sebepte, ancak doğru koşullar olduğuunda bir sonuç meydana getirir. Campbell Bunu Laszlo'nun (1972) "karşılıklı belirleyicilik" anlamına gelen inter determinasyon sistemler teorisiyle de destekliyor. Buna göre evren, bir ilişkiler çerçevesi olarak karşılıklı etkileşim içinde birbirini belirleyen sebep-sonuç

sistemleri ve süreçleridir. Meseleyi böyle okuma Campbell'a göre bizi sakat - sağlam, normal - anormal ikileminden kurtaracak bir paradigma sunar. Birden fazla sistem, birden fazla doğru aynı anda var olabilir ve birbirini belirler. Tam o nedenle de, kişinin yeti farkını engel, dezavantaj, eksiklik haline getiren sebepleri irdelememiz gerekir. Yeti farkını engele dönüştüren koşulları saptayabildiğimiz zaman, bunları değiştirebilme ihtimaline de yaklaşmış oluruz.

Saptama süreci, o koşulları veya toplumu suçlamak anlamına gelmez ama mevcut durumunuz nedeniyle, kendinizi sorumlu ve suçlu görmemiz anlamına da gelmez. Önemli olan, mevcut özelliklerinizi koruyarak yeni durumla birlikte yaşamayı başarabilmektir. Bunun için de hem sizin birey olarak hem de toplumun ve çevrenin karşılıklı çaba harcamasına ihtiyaç vardır. Tüm bunları Japonca örneğine uyarlıysak, Japonya'daki tüm tabelaların Türkçe olmasını beklemek gerçekçi bir talep olmayacaktır. Diğer taraftan eğitim hayatınızda derslerin Japonca işlenmesi, sizi eğitim alma hakkından mahrum bırakacağı için sistemin değiştirmesi gereken bir husustur. Türkçenin ana diliniz oluşunu, kendi kusurunuz olarak kabul ettiğiniz an, hak taleplerinizden de vazgeçmiş olabilirsiniz. Yani Japonya'da eşit yaşamamızın tek yolunun, Japon gibi davranmanız, sular seller gibi Japonca konuşmanız olduğuna inandığınız an, Kamusal alanlarda Alacağınız tercüman gibi bireysel destekleri de talep edemez hale gelebilirsiniz. Google çeviri gibi teknolojik çözümler, beden dili ve başka yöntemleri de aramak size umutsuz bir çaba olarak görünebilir. Çünkü Japonlaşmadan bir arada ve eşit haklarla yaşayamayacağınızı içselleştirmiş olursunuz.

Bu da bizi, daha derini kazmaya itiyor ve yeti eksikliği savunusunun pratik sonuçlarına getiriyor: sağlamlık ve kanıksanmış sağlamlık. Arkadaşlarımız bu tarz etiketlerden rahatsız. Ancak gelin sağlamlığın literatürdeki tanımına bir bakalım. 1980'li yıllardan beri feminizm ve sakatlık çalışmalarının gündeminde olan sağlamlığın şu an kabul gören tanımını yine Campbell 2001'de yapıyor: Belirli bir benliği veya bedeni Maddi standart olarak üreten ve bunu tipik, mükemmel, sonuçta; önemli ve tam insan olarak yansıtan İnanç, süreç ve pratikler ağı. Öyle olunca, sakatlık eksik insan olma hali olarak kalıba dökülüyor (Campbell, 2001). Yukarıdaki tanımla eksiklik söyleminin farkı varsa bile bunu ben anlayamıyorum.

İsterseniz sağlamlığı Campbell'in nitelermeleri üzerinden biraz daha okuyalım. Sağlamcı sistemler, sezgisel yaşamın sınıflandırılmasını, sıralanmasını, olumsuzlaştırılmasını, ihbarını ve önceliklendirilmesini içerir (Campbell, 2019). Yani sağlamcı bir yapıda maddi

standart kabul edilen bir norm olduğundan, önce insanları yetileri üzerinden bu norma göre sınıflamak esas. Sınıflama ve farklılaştırma sonrası daha iyiden daha kötüye doğru onları sıralamak söz konusu. Sıralamada belirli bir düzeyin altında kalanı olumsuzlaştırmak, sapkın, anormal, eksik olarak nitelemek sağlamlılığın üçüncü elementi. Ardından ihbar geliyor yani eksik veya sağlam olarak sınıflayıp sıraladığımız kişileri yasal olarak etiketlemek, belgelemek ve politikaları ona göre belirlemek. Politika geliştirme boyutu bizi beşinci elemente götürüyor: önceliklendirmek. Yani bir hizmeti yaparken önce sağlam diye nitelediğiniz kişilerin ihtiyaç ve beklentilerini dikkate almak, oradan bir şey artarsa sakatın taleplerine yer açmak.

Eğer siz gerçekten kurgusal bir normal insandan eksik olduğunuz doğrultusunda politikalarınızı belirlerseniz, bu önceliklendirmeye hangi gerekçelerle karşı çıkabilirsiniz. Örneğin, daha önce de tartıştığımız engellilerin sivil havacılık kuralları dayanak gösterilerek uçaklarda cam kenarına oturmaya zorlanması. Bunun nedeni sağlamlılığın önceliklendirme kuralı. Evet bu kurallar sizin uçağa herkes gibi inip binemeyeceğinizi ön görerek sizi önce uçağa alıyor, en son uçaktan çıkarıyor, zaman zaman indirimler bile sağlıyor. Ancak acil Bir tahliye anında normal olarak kabul edilen kişilerin hayatlarının kurtulması, sağlamlıcının tam insan olarak kabul etmediği kimselere göre daha önemli. Yeti eksikliği söylemiyle buna nasıl direnebiliriz?

Sağlamlılık kavramının iki temel unsuru var: normal ve yasal bölme. Campbell (2019) bu iki unsuru ve bileşenlerini şöyle özetler:

Normal. Sağlamlı öğretisi hep bir karşılaştırma yaparak sakat bedeni ve zihni normalin dışında olarak bize sunar. Esasında sağlamlılık bir devamlılık algısıyla ve tek bir ideal, sabit, ölçülebilir ve sıralanabilir insan algısıyla evlidir. Bir kişi kendisini yokluklar nedeniyle yeterince geliştiremiyorsa, anormal sınıfına kolayca girebilir. Çünkü sağlamlılık sürekli bir ilerleme ve gelişme gerektirir.

Normal ve anomali arasındaki Yasal bölünme: Sağlam ve sakat tam olarak birbirinden ayrılmalıdır. Gri alanlar veya melezler olamaz. Ya sakatsındır ya sağlam. Bunların birbirine karıştırılmaması gerekir. Söz konusu bölünme iki yolla gerçekleşir: arındırma ve dönüştürme. Arındırma, insanların bir şekilde sınıflandırılması yoluyla yapılır ve bu, devletlerin politikalarına da yardım eder. Bozuk olanı saptamayı, haritalandırmayı ve hizaya sokmayı kolaylaştırır.

Aslında hiçbirimiz sağlamcılığın sınıflandırmasına tam olarak uymayız ama farklılıklarımız dönüştürme yoluyla hizaya sokularak doğru sınıflandırma alanlarına girmemize yardımcı olur.

Anlattığım unsurlar sağlamcılığı daha iyi anlamamıza ve yeti eksikliği söyleminin bizi nasıl bir yola soktuğunu görmemize yardımcı olacak diye umuyorum. Asıl yardım edecek husus ise, kanıksanmış veya içselleştirilmiş sağlamcılık. Çünkü sakat birey ve örgütler olarak zaten toplumun normal algısıyla mücadele edip farklı çözümler arıyoruz. Ama ya bizler de birilerini daha sağlam ve kendimizi daha kusurlu niteleyip sağlamın üstünlüğüne, önceliklendirilmesine tartışmasız inanıyorsak? İşte esas üzerine düşünmemiz gereken nokta burada.

Campbell (2008) kanıksanmış sağlamcılığı meydana getiren üç durum olduğunu ortaya koyar. Bunlardan ilki parçalanmadır. Buna göre kanıksanmış sağlamcılığı benimseyen insanlar diğer sakatlarla görüşmek istemez ve normale uymak adına kendilerini onlardan ayırıştırmak ister. Kolektif bilinç yok olur. İkinci unsur ise normale öykünmedir. Buna göre bireyler norm olarak kabul ettikleri sağlama benzemek için ellerinden geleni yaparlar. Mesela mümkünse baston kullanmamak. Sakat parçalarını gizlemek.

Kanıksanmış sağlamcılığın üçüncü elementi ise, sakat bireyin, sağlam kişinin üstünlüğünü tartışmasız kabul ederek kendi kimliğinden vazgeçip normal olanın kimliğine asimile olmasıyla gerçekleşir. Böylece kişiler kendi durumlarını yetersizlik ve çaresizlik olarak algılayarak kendilerini yeniden ve yeniden yaralarlar. Ezilme bir kez içselleştirildiğinde kişinin kendini aşağı görmesi için çok fazla bir şeye ihtiyaç kalmaz.

Tüm bu teorik bölümü neden buraya aldım dersiniz? Kendimizi daha kusurlu görmenin uzun vadedeki korkutucu sonuçlarını bir kez daha düşünmemiz için. Bir örgütün kendi kendilerinin yok olmasını istemeleri ne anlama gelir? Talep ettikleri tüm hizmet ve düzenlemeleri kendilerine tanınan bir lütuf diye değerlendirmeleri sonucunu çıkarır. Çünkü yeti eksikliği olan birey ancak hoş görülen bireydir, kabul edilen değil (Campbell, 2008). Sakat bireyi sürekli yardım talep eden alan el olarak görmeye başladığımız an veren elin yaptığı ve verdiği kadarına razısınız demek olur.

Darling (2003) çeşitli sakat tipolojileri ortaya koyarken, sakatlığı olumlayan veya normalci olup sakatlığı tamamen bir eksiklik olarak gören iki karşıt tipolojinin yanında Crusader diye üçüncü bir tipolojiden de bahsediyordu. O zaman, bunu pek anlayamadım. Sözlüğe

baktığımda, Crusader tipolojisinin 3 anlamına rastladım; hararetli Taraftar, mücadeleci ve Haçlı. Türkçe anlamları pek de bir şey ifade etmiyor. Darling'e göre bu tipolojiye sahip sakatlar ve aileleri sakatlığın bir eksiklik ve anormallik olduğuna en az normalciler kadar inanır fakat durumdan kurtulamayacaklarını veya tedavi olamayacaklarını bildikleri için hak taleplerinde sakatlığı olumlayanlarla birlikte hareket eder. Ne koparırsak kardır, anlayışına sahiptirler. Bir farkla, eğer bir biçimde haklarını kazanıp kendilerine göre normal denen noktaya ulaşırlarsa, sakat bireylerle olan ilişkilerini kesip "normal"e öykünmeye devam ederler. Bir nevi köprüyü geçene dek bir aradadır sakatlarla. Yeti eksikliğini bu derece hararetle savunan arkadaşlarımızı gördüğümde, Darling'in ne demek istediğini çok daha iyi anladım.

Bu tarzda düşündüğümüzde de, belirli haklar elde edemeyiz demiyorum fakat sakatlığı tedavi edilmesi, düzeltilmesi, mümkünse tamamen yok edilmesi gereken bir unsur olarak peşinen kabul ettiğimiz zaman, taleplerimiz hak noktasından çok yardım isteme noktasında kalabiliyor. Baştan, dezavantajı kendi doğamızın bir sonucu olarak içselleştirdiğimizde, hak taleplerini sesli otobüsler, erişilebilir oy kullanımı, engelsiz spor merkezleri değil, indirimli ve bedava biletler, refakatçili oy kullanımı ve yalnızca ayrı saatlerdeki sporla sınırlı tutma tehlikesi hiç az değil. Önemli olan sağlamlılığın kendisi değil aslında. Biz, "Onlar haklı." deyip yeti farklılığımız üzerine inşa edilen engellemeleri kabul ettiğimizde, işte o zaman kaybediyoruz. Maalesef bu yüzden toplumun bizlerle ilgili basmakalıp yargılarını kendi tutum ve düşüncelerimizin parçası haline getirdiğimizde, yargılarımızın dayanılmaz ağırlığı, içinden çıkması hayli güç bir enkazın altında bırakıyor bizleri. Mücadeledeki asıl deprem de böyle bir şey galiba.

Bu uzun yazıyı Shain'in şu sözleriyle bitirmek yerinde olacak:

"İnsanlar bana, sakatlığımı ne kadar iyi aştığımı söylediğinde nefret ediyorum. Bana göre bu, bedenimden ayrı biri olduğumu anlatıyor. Ama bedenim benim ve ben bedenimden ibaretim. Buna sakatlığım da dahil. Bu, kim olduğumun bir parçası ve vücudumu güzel yapan şeyin bir parçası ve beni güzel bir insan yapan şeyin de bir parçası. Sakatlığım, kim olduğumdan ayrılamaz. Kendi bedenimin üstesinden gelemem." (Shain,2002)

Campbell, F. 2001. Inciting legal fictions: Disability's date with ontology and the ableist body of the law. *Griffith Law Review*, 10: 42 – 62.

Campbell, F. A. K. (2008). Exploring internalized ableism using critical race theory. *Disability & society*, 23(2), 151-162.

Campbell, F. K. (2019). Precision ableism: a studies in ableism approach to developing histories of disability and abledment. *Rethinking History*, 23(2), 138-156.

Darling, R.B. (2003). Toward a model of changing disability identities: A proposed typology and research agenda. *Disability & Society*, 18(7), 881-895.

Laszlo, E. 1972 . *Introduction to Systems Philosophy: Toward a New Paradigm of Contemporary Thought*. New York: Harper Torch.

Shain, A. 2002. Intimate encounter participant quotes *Intimate Encounters Photographic Exhibition*, producer B. Mason-Lovering.

Susser, M. (1990). Disease, illness, sickness; impairment, disability and handicap. *Psychological medicine*, 20(3), 471-473.

YÜZ GÜZELLİĞİ VE NORMALLİK

Betül Koç
Özlem Sarıbaş Kızmaz
Süheyla Koçak
Zehra Elif Demirci

eehdergi@engelsizerisim.com

Sayı: 72, Şubat 2020

Normallik ve Güzellik Algısı

Normallerimizin belirlendiği ve algılarımızın şekillendirildiği bir çağda yaşamaktayız. Böyle bir dünyada “Normal olarak varsayılan, kimler için normaldir?” veya “Güzellik dediğimizde; gerçek bir algıdan mı, dayatılan bir algıdan mı bahsederiz?” Bunlar, düşünmemiz gereken hususlardır. Öteki, damgalı, çirkin veya engelli kavramlarının oluşması ve benimsenmesi, kabul gören bir normallik ve güzellik algısının halihazırda toplumda var olmasıyla ve normun dışında kalanı “öteki” ilan etmesi ile mümkündür. Lennard J. Davis normalliğin inşasını ve sakat bedenini icadını incelediği makalesinde şöyle söyler: “Sakat bedeni anlamak için norm kavramına, normal bedene geri dönmek gerekir, ...ben de sakatlığın inşasından çok, normalliğin inşasına odaklanmak istiyorum. Bunu yapmamın nedeni “sorun”un sakat kişiler olmamasıdır; sorun, normalliğin sakat kişi “sorun”u yaratacak şekilde inşa edilmesidir.” (Davis L. J. ,2011). İnşa edilen ve dayatılan algılar, kendi çizdiği çerçevenin dışındakini eksik veya yetersiz görür. Norm kavramı çağlara ve toplumlara göre değişkenlik gösterebilir ve kendini yeniden inşa edebilir. Geçmişte normal olarak kabul gören birçok şey, bugün sorunlu olarak nitelendirilmeye müsaittir; farklı kültür ve toplumların normalleri ve sorunları ise, farklılık gösterebilir.

Günümüzde ise, teknolojinin gelişimi ve medyanın da etkisiyle, belli algılar çok daha hızlı üretilebilmekte ve geniş kitlelere yönelik oluşturulabilmektedir. Dayatılan bu algı dışında kalan insanlar, toplum ve medya tarafından öteki ve damgalı olarak nitelendirilmektedir. Erving Goffman Damga kuramında normal olmayan ile normalin ilişkisini şöyle açıklar: “Damga, bir ilişki türüdür; sabit bir vasıf değil. Damga; damgalayana, normal addedilene, normal rolünü

oyunayana ihtiyaç duyar. Toplumsal ilişkilerin ve etkileşimlerin seyrinde karşı karşıya gelen iki bireyin arasında geçen bir "hikâyedir" aslında damga ama bu hikâyede ilginç olan şudur ki; bugün normal tanımlayan bir nitelik yarın pekâlâ bir damgaya dönüşebilir. Normal-damgalı oyununda çiftlerin rol değiştirmesiyle sıklıkla karşılaşılır. Dolayısıyla normal ve damgalı aynı bütünlüğün iki parçasıdır; aynı örtünün iki ucudurlar. Normal ve damgalı, somut kişiler değildir; sadece birer bakış açısıdır. (Goffman, 2014). Kişileri, olguları ve durumları normalin dışında görmemiz bir bakış açısı meselesidir. Ve dayatılan bakış açıları genellikle çoğunluk tarafından benimsenir, nicel üstünlüğü ise, doğruluğu için bir meşruiyet aracı olarak kullanılır.

Oluşturulan normallik algılarının yanı sıra, toplumun sürekli tüketime teşvik edildiği günümüz düzeninde, güzellik algımız da bir hayli şekillendirilmektedir. Medya; reklamlar, diziler ve dergiler söylemleriyle bir "güzellik miti" oluştururlar. Bu söylem ideal ve kusursuz bir beden imajı yaratır ve o inşa edilen beden algısı üzerinden güzellik kriterlerini dayatır. Bu kriterlere ulaşmanın çözüm yolları olarak, endüstriyel ürünler ve estetik öne sürülür ve toplum bu yolların kullanımına ve tüketime teşvik edilir. İdeal güzele ulaşmak, sürekli tüketim ile mümkündür. Toplumsal algılarımız öylesine kendiliğinden oluşmuş değildir, oluşturulan şeylerdir ve bir yandan birilerinin çıkarına hizmet ederken, diğer bir yanıyla ötekiler yaratır.

Bizler burada, bahsettiğimiz normallik ve güzellik algılarının dışında kalan yüz anomalisinin ne olduğuna, toplumda nasıl algılandığına, dizilerde ve filmlerde yer almasına değineceğiz ve yüz anomalisinin farklılık veyahut çirkinlik olarak görülmesine yönelik algının nasıl değişebileceğine dair çözüm önerileri sunacağız.

Yüz ve Baş Anomalisi Nedir?

Yüz ve baş anomalisi, kişinin yüz veya baş bölgesinde bir veya birden fazla görünür farklılığa sahip olmasıdır. Bu farklılıklar yüz ve kafatasında bulunan yumuşak doku ve kemiklerin farklı oranlarda büyümeleri veya farklı şekillerde gelişimlerinden kaynaklanmaktadır (Ayhan Bani ve Türköz,2012). Bu anomalilerin oluşumunda, genetik faktörler kadar çevresel faktörler de önem taşır. Örneğin, doğum esnasında veya doğum sonrasında yaşanan

travmatolojik olaylar, bu tür anomalinin oluşmasına sebep olabilir. Yüz bölgesindeki görünür farklılık muhtemel bir sendromun beraberinde ortaya çıkabileceği gibi, sonradan meydana gelebilecek yanık, darbe veya kalıcı zedelenmeler de yüz anomalisine sahip grubun içinde sayılabilir.

Kraniyofasiyal anomalilerin toplumda en yaygın olarak görülen tipleri; yarı dudak veya damak, kraniyofasiyal dizostoz sendromları, branşiyal ark sendromları, turner sendromu, down sendromu, fetal alkol sendromu vb. olarak sıralanabilir (Ayhan Bani ve Türköz, 2012). Ayrıca yüz bölgesindeki yanık, darbe veya zedelenme sonucu kalıcı izlerin oluşması da, toplumda sıkça rastlanabilecek görünür yüz anomalileridir.

Toplumun Yüzünde Görünür Farklılığı Olan Bireylere Bakış Açısı

Her türlü farklılığın, önyargı ile karşılandığı toplumumuzda, maalesef yüz farklılığına sahip olan bireylere karşı da insanlarımızın bakış açısı oldukça rahatsız edici olabiliyor. Toplumdaki güzellik algısının çok kuvvetli olması, belirlenmiş bir güzellik anlayışının sürekli medya ve diğer araçlar tarafından lanse edilmesi de, bu algının oluşmasına katkı sağlıyor. Bu sebeple, yüz bölgesinde görünür farklılığa sahip olan bireyler, toplum içinde bazı maddi ve manevi baskılara maruz kalıyorlar. Yüz farklılığına sahip olan bireylerin yaşadığı zorluklar arasında ilk olarak şundan bahsedebiliriz: Bu bireyler, toplum içine girdiklerinde, insanların tuhaf bakışlarına maruz kalıyorlar. Örneğin, bir toplu taşıma aracında ya da iş yerinde, insanlar sadece dış görüntüleri toplumun çoğunluğuna benzemediği için gözlerini dikmiş bir şekilde, bu bireylere bakıyorlar. Bu bakış, bazı durumlarda acıma duygusu ile birlikte ortaya çıkıyor. Bu bireyler toplum içinde insanların, “Çok yazık, tüh, zavallı...” gibi rencide edici sözlerine maruz kalabiliyorlar. Aslında bireyin kendisi ile ilgili hiçbir problemi yokken ve hayatından memnun iken, insanların önyargılı bakışlarına karşı mücadele etmek ya da bu bakışlar altında ezilmek zorunda bırakılıyor. İnsanların bu tarz rencide edici sözleri ve rahatsız edici bakışları, bu bireylerde asosyal olmaya, içe kapanmaya, depresyona ve bazı psikolojik sorunlara sebep olabiliyor. Hatta bazı durumlarda intihar ile bile sonuçlanabiliyor. Tam da bu konu ile ilgili güncel bir haberden bahsedelim: “Üniversite öğrencisi Sibel Ünlü'nün intiharı kamuoyunda

tartışılıyor. Yoksullukla boğuşan Ünlü'nin ölümünden önce, dış görünümüyle alay eden bir sosyal medya kullanıcısının hakaretlerine çok içerlendiği öne sürüldü (Erdem, A.K., Independent Turkish, 2020).” Sibel Ünlü, bu sorunu yaşayan kişilerden sadece bir tanesi. Bu ve bu duruma benzer birçok vaka mevcut. Haberde de görüldüğü üzere, günlük hayattan iş hayatına kadar her alanda fiziksel görünüme önem verilmesi, görüntü bakımından farklılığa sahip olan bireylerin hayata umutla tutunuşunu zorlaştırıyor ve psikolojik bazı sorunlara yol açıyor. Ne yazık ki, bu durum intiharla bile sonuçlanabiliyor.

Yüz anomalisine sahip bireylere karşı insanların başka bir tutumu da, toplumsal duyarsızlık ve toplumdan dışlama olabiliyor. Sadece görüntü itibariyle farklı olan kişilerin, toplum içinde hor görülüp aşağılanmasına kimsenin sesi çıkmıyor. İnsanlar toplumda farklılığa sahip birçok insanın yaşadığını görmezden gelebiliyorlar. Bu bireyler ile iletişim kurmaktan ve muhabbet etmekten çekinebiliyorlar. Bazı durumlarda onlara, ikinci sınıf insan muamelesi bile yapılabilir. Örneğin, bir yere iş başvurusunda bulunurken, çok başarılı bir insan olsan bile, görüntü olarak uygun olmadığın söylenerek başvurun reddedilebiliyor. Bu konu ile ilgili olarak verilebilecek güzel örneklerden bir tanesi, Zeynep Çakır'dır. NTV kanalının yayınladığı bir habere göre: “Yüz anomalisi bulunan 27 yaşındaki avukat Zeynep Çakır, bir doktorun kendisine "Sen, bu yüzle avukatlık yapamazsın." dediğini aktardı.” Oldukça başarılı olan avukat Zeynep Çakır, röportajında kendi hayat hikayesinden, çocukluğundan beri yüz anomalisine sahip olması sebebiyle karşılaştığı zorluklardan ve toplumun kendisine bakış açısından bahsetti (Aktaş, A., 2019, Röportaj).

Ayrıca, toplumumuzdaki birçok insan, yüz farklılığına sahip olan bireylerin mümkünse estetik ameliyatı olmaları gerektiğini düşünüyor ve yüz farklılığına sahip insanların, toplum içinde bu şekilde var olmak isteyebileceklerini anlayamıyorlar. Önyargılarımızdan kurtulup insanları oldukları gibi kabul etmek, farklılığın her türüne saygı duymak ve kişileri görünüşlerine göre değil, insanlıklarına göre değerlendirmek, bu kadar zor olmamalı.

Dizi-filmlerde Yüz Anomalisi ve Çirkinlik

Daha önce de “güzellik” ve “çirkinlik” kavramlarının üzerinde durulduğu üzere, söz konusu kavramlar medyada ve sinemada hem toplum algısından beslenecek hem de toplum algısını yönetecek/ biçimlendirecek bir konumda bulunmuş ve işlenmiştir. Bedeni çirkinlik ve güzellik yoluyla birtakım mesajlar verilmeye çalışılmıştır. Bu mesajların en öne çıkanı ise, bedendeki çirkinlik ve güzellik durumlarının karakter yapısıyla ilişkili olabileceğidir, bu durumda beden bir gösterge olarak kullanılarak olumlu ve olumsuz neticelere referans olur.¹ Yani, bedene dayalı olarak birtakım temsiller üretilir ve kalıp yargılarda bulunulur. Bu noktadaki en yaygın stereo tip ise, “Güzel olan, iyidir.” yargısıdır, bedensel açıdan güzel olanın karakterinin de iyi olduğu düşünülür.² Bu doğrultuda ise nazik, hassas, zeki, başarılı, zengin, popüler, asil, iyi olma gibi olumlu özelliklere sahip olduğu kurgulanan karakterlerin, bedensel olarak da güzel olması belirlenirken; kaba, saf, aptal, başarısız, tembel, yalnız, komik, avam ve kötü olma gibi olumsuz özelliklere sahip karakterler de çirkin olarak düşünülür. Dolayısıyla, oyuncu seçimleri de buna göre yapılır; güzellik kalıplarına uyan ünlüler, iyi ve asil karakterleri canlandırırken; boy, kilo, yaş, yüz yapısı, cilt rengi gibi birtakım özelliklerinden dolayı çirkin olduğu düşünülen ünlüler, kötü yahut komik karakterleri canlandırır. O halde değilse de, makyajla “çirkinleştirilir”. Buna örnek olarak 2013 yılında TMC Film yapımcılığı ile Star TV’de yayınlanan Aramızda Kalsın dizisindeki iki kardeşi oynayan Ecem Çalık ve Gamze Karaduman’ı gösterebiliriz. Gamze Karaduman’a göre daha zayıf olan ve yaygın güzellik kalıplarına daha çok uyduğu için halk tarafından güzel olarak etiketlenen oyuncu Ecem Çalık’ın oynadığı karakter, annesi tarafından bile ne kadar asil olduğu sürekli vurgulanan, son derece kibar, başarılı, süslü, aşk hayatı hareketli olan Ceylan iken; daha kilolu olan Gamze Karaduman, kaba, ailesi tarafından “erkek gibi” olmakla suçlanan, komik durumlara düşüp kendisini rezil eden, saçını dahi hiçbir zaman toplamayan, dikkatsiz, sevdiği erkeğe kavuşamayan Arife karakterini oynamaktadır.

Yüz anomalisi ve sonradan kaza gibi olayların sonucu oluşan yanık ve yara tarzı yüzdeki görünür farklılıkların da, toplum tarafından “çirkin” olarak algılandığına diğer kısımlarda değinmiştik. Buna bağlı olarak, sinemada da neredeyse her zaman söz konusu bireyler, güzellik

¹ Selçuk Ulutaş, “Sinemada Gerçeklik Ve Estetik İlişkisi Bağlamında Dekadan Bakış Açısı Ve Çirkin”, Sinefilozofi Dergisi, 1/2 (2016) s.68

² Dilara Güryuva, 2000 Sonrası Türk Güldürü Sinemasında Bedensel Güzellik ve Çirkinlik (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2013) s.7

kalıplarına uymadığı için “çirkin” olarak nitelenen bireyler gibi, olumsuz kavramlarla eşleştirilerek işlenmiştir. Bu eşleştirmeleri ise, üç sınıfta toplayabiliriz:

a) Yüzünde Görünür Farklılığı Olan Bireylerin “Özürlü, Eksik, Tiksiniç, Çirkin ” Karakterleri Temsili

Toplum tarafından da düşünöldüğü gibi, medya ve sinema, yüzünde görünür farklılığı olan bireyleri, kusurlu ve tiksiniç karakterler olarak kurgularlar. Örneğın Victor Hugo'nun aynı isimli romanından çıkan “Notre Dame'nin Kamburu (The Hunchback of Notre Dame)” filminde bir papaz kilisenin kapısına terk edilip bırakılan yüz anomalisiyle doğan bir bebeğe, “eksik” anlamına gelen “Quasimodo” adını koyar. İkinci bir örneği ise, Ay Yapım'ın yapımcılığını yaptığı SHOW TV'de yayınlanan “Çukur” dizisinden verebiliriz. Mafya adamı bir karakteri canlandıran Metin, bir kaza sonucu gözünü kaybeder ve “çirkin” görüntüyü saklamak için her zaman Zorro gibi, tek taraflı bir göz bandı takar ve bu karakteri hiçbir zaman göz bandı olmadan görmeyiz.

B) Yüzünde Görünür Farklılığı Olan Bireylerin Yalnızlık Çekmesi ve Kötü Hayatlara Sahip Olması

Aslında, başlıkta geçen durum ne yazık ki kısmen doğru olabilmektedir, nitekim daha önce de söz konusu bireylerin yaşadığı zorluklardan bahsetmiştik. Kısaca değinmek gerekirse, yüzünde görünür farklılığı olan insanları, toplum garip bulup onlara acıyarak bakacağından, bu durum da dışlamalar ve söz konusu bireylerin kendi kendilerini izole etmesiyle sonuçlanabilir. Ancak filmlerde bunun yanında şöyle bir problem ortaya çıkmaktadır: Güzel bir hayat süren ve izole olmamayı seçen bireyler olağanüstü bir şey başarmış gibi sunulur ve takdir edilir. Bu duruma örnek olarak ise, “Maske (Mask)” filmindeki Rocky Dennis karakterini, örnek olarak verebiliriz. Rocky, çok nadir bir anomali olan kafatasında kalsiyum birikmesi sonucu, kafatasının olağan olandan çok daha fazla büyümesine yol açan kroniodiafizeal displazi ile dünyaya gelir.

Film boyunca 16 yaşında ölen Rocky Dennis’in hayatından sahneler izleriz, dışlandığı zamanlar çok fazla olsa da, eğlendiği vakitler de yer yer gösterilir. Gerçek bir hayat öyküsünden yola çıkılarak hazırlanan filmde, Rocky Dennis, şakacı ve neşeli olarak yansıtılır ve bu durum takdir edilir. Filmin en dikkat çekici noktası, Rocky Dennis’in “ her şeye rağmen” nasıl da mutlu olduğu olur. Bu, aslında mutlu ve neşeli olabilmesinin, garip bir durum olarak algılandığını gösterir.

C) Yüzünde Görünür Farklılığı Olan İnsanların Korkunç Karakterleri Temsili

Söz konusu bireylerin, sinemadaki en çok temsil yolu budur. Filmlerde ve dizilerde yüz anomalisi olan, yüzünde yara ya da yanık olan bireyler genellikle cani ve zalim rollerde yer alır. Bu, onların korkunç olarak algılandığının kanıtıdır. Yalnızca söz konusu bireylere bu roller verilmekle kalmaz, bunun yanında seri katillere ve mafya rolündeki insanlara da bu şekilde makyajlar yapılır ve böylece onların “korkunçluğunu” artırmak amaçlanır. Bu duruma örnek olarak ise korku sinemasının meşhur karakteri Freddy Krueger’i örnek verebiliriz. İlk olarak 1984 yılında yayınlanıp sonra bir seri haline dönüşen filmde, bu karakteri canlandıran Robert Englund’a abartılı bir makyaj yapılarak yüzü yanmış gibi gösterilir. Böylece artık daha korkunç, daha cani, daha vahşi ve daha zalim olarak algılanması hedeflenir.

Wonder Örneği

The Newyork Times Bestseller romanlarından biri olan Wonder’dan hazırlanan ve 2017 yılında yayınlanan aynı isimli “Wonder” filminin konusu, yüz anomalisine sahip bir çocuğun yaşadığı toplumsal sıkıntılar ve bunlarla baş etme yollarıdır. Auggie Pullman, elmacık kemiklerinin, çenenin ve damağın gelişmemesi sonucu olan Treacher Collins sendromlu bir çocuktur ve okula başlıyordur. Ailesi ve öğretmenleri onu son derece destekler ve teşvik ederler. Film boyunca, hem Auggie’nin hem de sınıf arkadaşlarının aslında dış görünüşün önemsiz olduğunu öğrenmesi işlenir ve bu, diğer filmlerin aksine yüzünde görünür farklılık olan insanların sosyalleşmesi takdir edilecek bir davranışmış gibi yansıtılmadan yapılır. Ayrıca, yüz anomalisine sahip olmasının, onu diğer çocuklardan farklı yapmadığı vurgulanır.

“Wonder” filmi, çok büyük bir beğeni toplamasının yanı sıra, bir sosyal farkındalık projesi olarak da anlaşılmıştır. Hatta, Türkiye’de alanında ilk ve tek olan, yüz anomalili bireylere destek olmayı amaçlayan Yüzümle Mutluyum Derneği’nin özel bir etkinliğinde, dünyanın her yerinden sivil toplum kuruluşları temsilcileri, yüz anomalili bireyler ve ailelerinin katılımı ile bir gösterimi yapılmıştır.

Yüzünde Görünür Farklılığı Olan Bireylerin Sorunlarına İlişkin Bir Çözüm Önerisi

Güzellik algısı, ne yazık ki, toplumumuzda kolaylıkla değiştirebileceğimiz bir durumda değil. İnsanlar küçük yaşlarından itibaren maruz kaldıkları ve doğru olduğuna inandırıldıkları normallik ve güzellik algısını kolayca değiştiremiyorlar. Kendilerinden farklı bir yüze sahip bireyleri gördüklerinde, insanlar olumsuz tepkiler verebiliyorlar. Bu, kendileri için pek bir şey ifade etmese de, yüz farklılığına sahip bireyler için olumsuz tepki almak, hayati bir önem taşıyabiliyor ve kendilerini toplumdan izole etmeye başlayabiliyorlar. Bu noktada yapılması gerekenlerin ilki, yüz anomalili bireyleri topluma kazandırmak ve onların her birey gibi toplumda var olmasını sağlamaktır.

İnsanların farklılıklara olan bakış açıları, küçük yaşlarda oluşmaktadır. İçine doğdukları sosyal çevrenin doğruları ne ise, çocuklar onu benimsemekte ve büyüdüklerinde de hayat

görüşlerini, bu çerçevede oluşturmaktadırlar. Bu nedenle, çocuklara küçük yaşlarda verilecek bilinç ve farkındalık büyük bir önem taşımakta. Örneğin, ailesi tarafından farklılığa sahip çocuklarla oynamaması, onlardan uzak durması söylenen bir çocukla, farklılıkların eksiklik değil, güzellik olduğu söylenen bir çocuk aynı değer yargılarına sahip olmayacaktır. Çocukların ailelerinin bilinçlenmesi bu noktada çok önemli olmakla birlikte, çocuklara okullarda verilen eğitim ve öğretime düşen görev de çok önemlidir. Çocukların aileleri onları bilinçlendirme konusunda yeterli olmasa bile, okullarda aldıkları eğitim, onlara gereken farkındalığı kazandırmalıdır. Okullarda yaşanan akran zorbalığı, müdahale edildiğinde çözülebilecek bir problemdir. Çocuklar belki de geldikleri sosyal çevrenin etkisiyle, yüz anomalili bir bireyle karşılaştıklarında, nasıl davranacaklarını bilemeyebilir, belki de korkabilirler. Okullarda yapılması gereken ise, aslında hepimizin farklılıkları olduğunu, hiçbirimizin aynı olmadığını ve asıl bu farklılıkların bizi güzelleştirdiğini anlatmaktır. Okullarda yüz anomalili bireylerin konferans vermesi, çocukların bilinçlenmesi ve yüz anomalisine sahip çocukların kendilerini yalnız hissetmemesi açısından faydalı olabilir.

Güzellik algısının bu denli katı ve bazı insanların zihinlerinde değişmez olmasının nedeni de sürekli maruz kaldığımız medyadır diyebiliriz. Özellikle kozmetik reklamları, insanların zihinlerindeki güzel algısını büyük ölçüde etkilemektedir. İnsanlar, kozmetik reklamlarında gördükleri yüzlerin, ideal yüz olduğunu düşünmekte ve o yüzlere benzer bir yüze sahip olmak için bir takım estetik ameliyatlara olmayı dahi düşünebilmektedir. Durum bu iken, yüzünde anomali olan bir bireyin yüzü, zihinlerdeki ideal yüzden çok farklı görülmekte ve mutlaka estetikle değiştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu düşüncenin önüne geçmek için atılabilecek adımlardan biri de, kozmetik reklamlarında yüz anomalisine sahip bireylerin de rol alması. Böylelikle standart bir güzellik anlayışından uzaklaşmak ve yüzünde farklılık olan bireylerin, toplum tarafından dışlanmasının önüne geçmek mümkün olabilir.

Bir başka çözüm yolu da film ve dizilerdeki yüz farklılığına sahip bireylerin kullanımının iyileştirilmesi diyebiliriz. Genel olarak film ve dizilere baktığımızda, kötü karakterlerin yüzlerinde yaralar, izler veya farklılıklar görüyoruz. Bu da insanlarda, yüz farklılığının kötü bir şey olduğunu ve kötülerin yüzlerinde farklılıklar olduğu düşüncesine yol açıyor. Bu algıya sahip insanlar, yüz anomalili bireylerle karşılaştıklarında, onların da film ve dizilerdeki kötü karakterler gibi olduklarını düşünüyor ve olumsuz tepkiler verebiliyorlar. Ayrıca, bu tarz

içeriklere sahip yapımlara maruz kalan çocuklar, yüz farklılığına sahip bireylerden korkabiliyorlar. Bu da yüz anomalili bireylerin, akran zorbalığına ve siber zorbalığa maruz kalmasına yol açabiliyor. Bu yüzden, film ve dizilerdeki yüz anomalili bireylerin rolü, toplumun algısını değiştirmede büyük bir önem taşıyor.

Sonuç

Sonuç olarak, Toplumda kabul gören normallik ve güzellik algıları, oluşturulan ve dayatılan algılardır, bu algının oluşturulmasında medya önemli bir rol oynamaktadır. Dizi-filmlerde "Güzel olan, iyidir." stereotipine ve yüz bölgesinde görünür farklılığı olan insanların çirkin olarak addedilmesine bağlı olarak bu bireylere çirkin, yalnız ve cani karakterler kurgulanmasının toplumsal algı açısından son derece yanlış olduğu açıktır. Dolayısıyla, buna çözüm sunulması elzem bir durumdur. Yüz anomalili bireylerin, toplumda yaşadıkları sıkıntıları ortadan kaldırmanın yolu, toplumsal bir bilinçlenmeden geçmektedir. Eğitim ve medya bu konuda önemli bir konumdadır. Yüz anomalili bireylerin her alanda görülmesi, benimsenmiş güzellik algısını yıkmak ve yüz anomalisine sahip bireylerin toplumdan uzaklaşmasını engellemek açısından büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

Ayhan Bani,A., ve Türköz, C. (2012). Synrdomes And Accompanying Craniofacial Anomalies: Sendromlar Ve Eşlik Ettikleri Kraniofasiyal Anomaliler.

Bogart, K. (2016). Facial expressions are key to first impressions. What does that mean for people with facial paralysis?. Retrieved May 27, 2016, from <https://theconversation.com/facial-expressions-are-key-to-first-impressions-what-does-that-mean-for-people-with-facial-paralysis-59359>

Davis, L. J. (2011). Normalliğin inşası: Çan Eğrisi, Roman ve On Dokuzuncu Yüzyılda Sakat Bedenin icadı.

Goffman, Erving (2014). Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar, Heretik Yayıncılık

Güryuva, D. (2013). 2000 Sonrası Türk Güldürü Sinemasında Bedensel Güzellik ve Çirkinlik. Ankara.

NTV Radyo, Sıra dışı Hayatlar, Aktaş Ayhan (2019), Röportaj.

Ulutaş, S. (2016). Sinemada Gerçeklik ve Estetik İlişkisi Bağlamında Dekadan Bakış Açısı ve Çirkin. Sinef

SAKATLIK YENİ BİR TARİH BELGESELİ BÖLÜM 4

GÜZELLİK VE ÇİRKİNLİK

Elif Nur Aybaş

elifaybas7@gmail.com

Sayı: 72, Şubat 2020

Çevirenin Önsözü

Bu çevirinin sakatlığa dair anlayışımızı daha bütünlüklü, daha gerçekçi bir şekilde yapılandırmamızı sağlayacak bir kavramı gündemleştirdiğini düşünüyorum: sınıf. Sınıftan, üretim kapasitesi ve örgütlenmesi içindeki farklı pozisyonları kastettiğimi söylemeliyim. Sakatlıkla ilgili her konuştuğumuzda da üretim ilişkilerine, kapasitesine dair, tarihsel arka planı izleyerek bir dizi tartışmayı kat etmemiz gerekiyor.

16. ve 17. yüzyıllarda, özellikle Güney Amerika'daki İspanyol sömürgeleri üzerinden akan altın ve gümüş, Avrupa'da büyük bir ekonomik birikime sebep oldu. Koloniler aracılığıyla kurulan kıtalar arası ilişkiler hem ticaretin genişlemesinin hem de tüccarlar sınıfı burjuvazinin yükselişinin habercisiydi. Avrupa açısından önemli bir başka değişim ise özellikle İngiltere'de Magna Carta ile başlayan derebeylerin, krallar karşısında güçlenmesi eğilimi, 17. yüzyılda zirveye ulaştı ve bu derebeylerinin hakim oldukları topraklar üzerindeki egemenliklerinin genişleyerek küçük köylüleri saf dışı bırakması anlamına geliyordu. Yavaş yavaş gelişmekte olan modern tıp, çiçek ve veba gibi hastalıkların tedavi edilmesini mümkün kılarak büyük bir nüfus patlamasına öncülük etti. Gelecek birkaç asrın başta belirleyicisi 18. yüzyıl olacak ve toplumsal, politik, ekonomik hayatı kökten değiştirecek modernizm tecrübesinin ilk kuvvetli etkilerinin hissedildiği dönemdi. Bir taraftan köyden kente dalgalar halinde göçler yaşanıyor, öbür yandan da kolonilerle kurulan ticaret ağı eskinin az kişinin erişebildiği nadir ve kıymetli ürünleri daha ucuz ve kolay erişilebilir hale getiriyordu. 18. Yüzyıl, Avrupa için gerçek bir alt üst oluş deneyimiydi. Marshel Berman'ın, "Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor" adlı kitabının giriş bölümü, bu alt üst oluşa dair muazzam bir anlatıdır.

Biz de bu belgesel dizisinde sözünü ettiğimiz alt üst oluşun, sakatlar açısından nasıl deneyimlendiğini görüyoruz. Bir kere karşılaştığımız kişisel hikayelerin tamamı kentlerde

geçiyor. Daha da önemlisi, henüz kentler gerçekten kentleşmemiş, henüz köylerinden kopup gelen bütün bu insanları istihdam edecek sanayi tam olarak gelişmemiş. Yaşam politik, sosyal, kültürel stabliteden bir hayli uzak. Nitekim aşağıda bulacağınız dördüncü bölümde de çelişkili gibi görünen akıl yürütmelerin, nasıl bir arada var olduğunu ve birbirlerine karıştığını göreceksiniz. Bir önceki bölümde sakatların sakatlıklarını, nasıl bir girişime dönüştürdüklerini okumuştuk. Hayatlarını kazanmak için buldukları bu yöntemi düşünürken, Bu insanların tarım toplumuyla kurdukları bağların ancak birkaç yıl önce koptuğunu ve geldikleri kentlerde henüz organik bir yaşam oluşmadığını hatırlamakta fayda var.

19. yüzyıl Avrupa için üretim kapasitesi bakımından bir patlamaya sahne oldu. Seri üretim ve ucuz ulaşım, piyasadaki ürünlerin nicelik olarak artmasını ve ucuzlamasını, dolayısıyla sıradan halk tarafından daha kolay ulaşılabilmesini sağladı. Bütün eşitsizliklere rağmen, bu genel zenginleşme hali, Avrupa toplumunun genel standartlarında ciddi bir değişime yol açtı. Genişleyen ekonomi, artan nüfus ve deniz aşırı koloniler baştan sona yeniden organize edilmiş bir ekonomik hayatı, sosyal düzeni ve yönetsel stratejiyi gerektiriyordu. Sakatlar açısından bunun anlamı, ilkokullar ve rehabilitasyon merkezleri, kısacası ulus-devlet düzeyinde bir politikanın muhatabı olmak demek oluyordu. Bu konuyla ilgili daha detaylı bir okuma için Koç Üniversitesi Yayınları'ndan çıkan Sakatlık Çalışmaları derlemesinin David L. Braddock — Susan L. Parish tarafından kaleme alınan “Sakatlığın Kurumsal Tarihi” bölümüne bakılabilir. Öte yandan, piyasadaki değişiklik, eskiden yalnızca aristokrasi için ulaşılabilir olan destekleyici cihazların kullanımının alt sınıflara doğru genişlemesi demekti.

20. yüzyılda ekonomik büyüme, kendi sınırlarından taşıdı; özellikle iki yönde genişleme eğilimi gösterdi. Bunlardan birincisi, Avrupa'nın dışına, gelişmekte olan ülkelere doğruydı. İkincisi ise, özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren, piyasanın kadınlar ve sakatları içermeye eğilimiydi. Bu eğilim; sakatların kamusal Alana katılması, istihdamın artması gibi pek çok gelişmeyle paralel ilerledi. Teknolojik gelişmelerin sağladığı esneklik, bu gelişmeler bakımından önemli fırsatlar da sundu. Bu açıdan engelli hakları konseptinin ve evrensel tasarım ilkesinin de İngiltere ve ABD'de gündeme gelmesi tesadüf değildi elbette.

20. yüzyıl, bir taraftan artan nüfus ve gittikçe karmaşıklaşan şehir hayatının sonucu olarak hizmet sektörünün hızla yükseldiği bir dönem oldu. Nitekim bu yükseliş, bugün proofreading, rehberlik/oryantasyon, sesli betimleme, işaret dili tercümesi, kişisel asistan, aira gibi insan

desteğine dayanan hizmet ve sistemlerin hayata geçebilmesinde büyük rol oynadı. Teknolojinin yanı sıra ve teknolojinin yardımıyla, piyasanın sakatları içermesinde, hizmet sektörüne dahil olan insan kaynağı önemli bir rol oynadı.

Son olarak, üretimin genişlemesi, pazar ihtiyacının genişlemesi demektir. Sakatların bir tüketici güç olabilmesi ise, iş gücüne katılım veya doğrudan ekonomik destekle sağlanabilirdi.

Tarihsel arka plandan beslenerek daha bütünlüklü bir kavrayışa sahip olmanın, bütünün bir parçası olduğumuz duygusunu güçlendirmesi ve bizi bir tek kimliğe sıkıştırmaktan kurtarması bakımından çok ama çok önemli olduğunu düşünüyorum. En nihayetinde biz sakatlar da insanoğlunun binlerce yıllık uzun hikayesinin kahramanlarından biriyiz. Dolayısıyla girdiğimiz her tartışmada, her arayışta anlatının bütünlüğünü, yani tarihsel referansı hatırlamanın hayati bir önemi var. Umarım bu önsöz ve aşağıdaki çeviri de buna küçük de olsa bir katkı olacak, ilerideki daha kapsamlı tartışmaların yolunu açacaktır.

Bölüm4: Güzellik ve Çirkinlik

Sunucu: Peter White

Akademik Danışman: David Turner

Yapımcı: Elizabeth Berk

Peter White

18. yüzyıl ebeveynleri de, bugünküler gibi, çocuklarının mükemmel olmasını istediler. Bunu nasıl kazanacaklarına dair döneminin en çok satanlarından biri; Orthopaedia ya da Çocuklarda Çirkinlikten Kaçınma ve iyileştirme Sanatı(1743). Çok kalın bir kitap ve 300 sene önce sakatlık olarak düşünülen her şeyi kapsayabilmesi için öyle de olmak zorunda.

Orthopaedia'dan Bir Bölüm:

Kızılılık, saçın bir kusurudur ve kanın kırmızı kısmının diğer bölümlerden baskın olmasından kaynaklanır. Bilinçli kanama, bu konuda müthiş bir çözümdür ama bu yöntemde fazla ileri gitmemeye dikkat etmek gerekir.

Peter White

Kızılar dikkat! Çirkinlik ve güzelliğe dair algının bu derecede değişmesi çok garip. Çoğu, hatta yarısından da fazlası sakat olan bir toplumun hala vücudu mükemmel bir güzelliğe erdirmek için güçlü fikirleri var. Güzelliğe dair idealler gerçek insanlar, özellikle de sakatlar üzerinde hayli etkili.

18. yüzyılın sonlarında her sene çiçek hastalığı on binlerce insanın ölümüne sebep oldu. Hayatta kalanlar da çoklu sakatlıklarla yaşamlarına devam ettiler: görme bozuklukları, sağırılık ve korkunç cilt bozuklukları.

Lady Mary Wortley Montagu ('Şehir Eclogları: Cumartesi; Çiçek'[1] şiirinden, seslendiriliyor)

Nasıl değiştim, eyvah, nasıl büyüdüm

Kendime dahi yabancı bir hortlağa dönüştüm

Peter White

Bu hastalıklarla yüzü değişen bir kadının, Lady Mary Wortley Montagu'nun sesini duyuyoruz. Kendisi 1715'te 26 yaşında çiçek hastalığına yakalanıyor. Bize de yüzünü gizlemek zorunda olmanın, ne gibi bir şey olduğuna dair bir fikir veriyor.

Lady Mary Montagu(Devam ediyor)[1]

Tenim nerede, nerede ışıltılı çiçekler?

Gelecek senelerin söz verilen mutluluğu bu mudur?

Tanrının insana en büyük bahşi,

Gençlik, artık benim için anlamsızdır

Gözyaşları içinde, arkadaşlarımla çevrili, uzanıyorum

Gün ışığında maskeliyim ve titriyorum

Peter White

Güzelliğin kaybına üzölmek, yalnızca insanın doğal bir kibri değil çünkü güzellik yalnızca ten düzeyinde değil. Çirkinlik, utanılacak bir şey.

Judith Hawley

İnsanlar genelde fiziksel çirkinliği, ahlaki çirkinliğin bir işareti olarak Kabul ediyorlardı. Nasıl göründüğünüz, ruhunuzun veya zihninizin nasıl olduğuyula ilgiliydi. Bu inanç, İncil'deki fiziksel çirkinliğe yol açan bir günaha, Kâine dair bir anlatıdan besleniyordu. Ve eğer, örneğin Alexander Pope gibi kambursanız, ahlaken yozlaşmış görülebiliyordunuz. Zaman zaman madden yaşamlarını standart araçlarla sürdürmeyenler dilencilere, suçlulara ve fahişelere dönüşüyorlardı.

Peter White

Güzellik ve çirkinliğe dair ahlaki atfın derin kökleri var. Shakespeare'in, dışarıdan fark edilebilir eğri bir omurun içe dönük bir zihnin işareti olduğu "3. Richard" trajedisinde de görebiliriz. Dünyanın daha bilimsel bir gözle algılanmasıyla, insan bedeniyle daha rasyonel bir ilişki kurulabileceğini düşünebilirsiniz. Manchester Üniversitesi'nden Naomi Baker'e göre bu, tartışmalı bir konu.

Naomi Baker

17. yüzyıl ilerledikçe, mekanik bir doğa fikri ve bilim yükseldikçe, düzen ve sıradanlığa yönelik artan bir vurgu olduğunu görüyoruz. Ve bu artan bir şekilde sağlıklı ve güzel bir bedenle aynı şey olarak algılanıyor.

Peter White

Peki ya, sizce sakatlığa ya da çirkinliğe dair bu düşüncelyi ne etkiliyor?

Naomi Baker

Bence bu ilginç çünkü toplumda bilime verilen değer arttıkça, sakatlığa yönelik toleransın artacağını, daha büyük anlayışın gelişeceğini varsayabilirdik; ama durumun, özellikle 18. yüzyılda her zaman böyle olduğundan şüpheliyim. Nizama duyulan ihtiyaç ve düzenin

yüceltilmesi, sıradışları daha zor onaylanabilir hale getiriyor. Sakatları ve çirkinleri aşağılamak, açıkça gülmek olağanlaşıyor.

Peter White

Yani dinle ilgili daha şüpheli olmak, insanları daha rasyonel ve hoşgörülü yapmıyor.

Naomi Baker

Bireysel düzeyde yaptığından eminim ama 18. yüzyılda, daha geniş toplumsal bağlamda, sakatlığa dair daha büyük bir hoşgörü bulunabileceğini sanmıyorum. Herhangi bir anormalliği olan, herhangi bir şekilde normdan sapmış olanlara yönelik açık bir alay ve aşağılama olduğunu sanıyorum.

Popüler Bir Fizyonomi Rehberinden Bir Bölüm(1789, seslendiriliyor)

Ahlaken çirkin zihin durumları, kişilerin ifadelerini de çirkinleştirir. Ve eğer ısrarla tekrarlanırsa, çirkinliğin kalıcı özelliklerinin ortaya çıkmasına sebep olurlar.

Peter White

Bu, 1789'dan çok satan bir popüler fizyonomi rehberinden. 18. yüzyılda, bir sokakta karşılaşabileceğiniz yüz ve vücut çeşitliliği muhteşem olmalı, çeşitlilik arayanları hayli tatmin edecektir. Bir taraftan da bu karşılaşmalar, tehlikeli olarak Kabul ediliyor olabilir.

Kent Üniversitesi'nden Julie Anderson

Pekala. Bu korku, annelik ifadesi (maternal impression) olarak biliniyordu. Eğer bir kadın sakat birini görürse, bu sakatlık onun bilincinden, zihninden gelişmekte olan fetüse geçecek, fetüs bu görüntüyü yansıtacak ve çocuk bu sakatlıkla doğacak.

Peter White

Yani gerçekten bunun eski tipte bir masal değil ama bilim insanlarının da desteklediği tıbbi bir teori olduğunu mu söylüyorsunuz?

Julie Anderson

Kesinlikle. Annelik ifadesini anlatan ve örnekler veren sayısız tıp dergisi var. Örneğin, kadınlar kör bir adam görüyorlar ve çocukları kör doğuyor.

Peter White

Ama tabii bu anekdotlarla, insanların gerçekten bunları yaşamış olmaları arasında bir fark var. Sizi doğru anlıyorsam, insanların, gördükleri şeyin DNA'larına işlediğini düşündüklerini mi söylüyorsunuz?

Julie Anderson

Kesinlikle. Kadınların anatomi müzelerine gitmeleri, sıradışı bedenlere bakmaları, gördüklerinin gelişmekte olan fetüse geçebileceğinden, doktorlar ve bilim adamları tarafından yasaklanmıştı.

Peter White

Yani sakatlık korkusu, yalnızca bir önyargı değildi; dönemin tıbbi bilgisinden besleniyordu.

Julie Anderson

Bir kadının hamile olduğunu bilmek de çok zordu, doğurganlık dönemine girmiş tüm kadınlar hamile olduklarını uzunca bir süre fark etmeyebilirlerdi. Bugün kadınlar hamile olduklarını çok erken öğrenebiliyorlar ama o gün durum böyle değildi. Dolayısıyla, kadınların daima gördükleriyle ilgili bir risk altında oldukları inancı vardı.

Peter White

Yani çocuk doğurabilecek bir yaştaysanız, daima bunun bilinciyle hareket etmeniz gerekiyordu.

Julie Anderson

Kesinlikle, kendinize çok dikkat etmeliydiniz.

Peter White

Bunun, sakatlara karşı bir korkuyu tetiklediğini söyleyebilir miyiz? Yani çok spesifik bir örnek verdiniz ve bunun insanların tavırlarında etkiler göstermesi beklenebilir.

Julie Anderson

Kesinlikle. Dahası, sakatlar da kendi durumlarını açıklamak için bu açıklamaları kullandılar. Örneğin, Joseph Merrick, Ünlü bir fil adam olarak bilinir, kendi sakatlığını annesinin ona hamileyken sokakta bir fil tarafından korkutulmasına bağlıyor ve bu yüzden öyle görüldüğüne inanıyor.

Joseph Merrick(seslendiriliyor)

Annem sokakta yürürken, bir hayvanlar geçidi varmış. Onları görmeye çok büyük bir kalabalık gelmiş. Birden kalabalık, annemi hayvanların ayakları altına itecek gibi olmuş ve çok korkmuş. Annem hamileymiş ve benim böyle görünmemin sebebi de budur.

Peter White

Kadınlar bu konuda hassaslar çünkü kendi bedenleri de bir çeşit kaosun içinde.

Judith Hawley

İnsanlar güzel ve sağlıklı bedenlerden bahsettiklerinde, aslında sözü edilen her zaman erkek bednidir. Kadın bedeni anormaldir. Tıp bilimi içinde Aristoteles'e kadar geriye giden, kadınların erkek olmadığı doğru(eril) organlar yerine, endişe verici başka bazı organları bulunduğu, yani erkek olmadığı için çirkin olduğu inancı vardı. Örneğin, rahmin 18. yüzyıla kadar diğer organlara çarpıp sorunlara neden olduğu, kadınları histerik hale getirdiği, bayılma nöbetlerine sebep olduğu düşünülüyordu.

Peter White

Bir derecede bu 19. yüzyılda da devam ediyor değil mi? buharlarını alıp hayattan elini ayağını çeken, bir kanepede uzanarak hayatına devam eden birtakım insanlar...

Judith Hawley

Evet, kadınlar tamamen aktif bir hayatla başa çıkamıyorlar ve erkeklerin dışarıya çıkıp bütün bu işleri onların yerine yapması gerekiyor. Böylece kadınlar da bir bakıma hasta, sakat veya deforme olmuş olarak Kabul ediliyorlar.

Peter White

Peki ya bu genel bir Kabul mü? Yani 18. yüzyılda tıbben Kabul görmüş...

Judith Hawley

Çok yaygın bir görüş bu. Kilise yazınlarında, tıbbi belgelerde, bunları rahatça bulabilirsiniz. Bu inanç, ansiklopedilerde, popüler kültürün içine işlemiş durumda. Toplumun en üst kademesinden, en alt kademesine kadar işlemiş durumda. Kadınları, doğurganlıkları ve güzellikleri için övgülere boğabilirsiniz ama yine de anormaller çünkü erkek değiller.

1788'den tıbbi bir reklam(seslendiriliyor)

Sleath's Improvements, hanımların sırtları ve gerdanları için. tamamen çelikten. Zevkli, temiz ve dayanıklı. Çelik beden kusurlu bölgelerini düzeltir, geliştirir; kusurlu biçimleri gizler.

Peter White

Bu, 1788'ten, harika bir gazete reklamından. Gerçek ya da kurgu, çok fazla sakatlıktan kazanılacak çok para vardı. Evet zamanla pek bir şey değişmemiş. Günün mucitleri piyasayı tespit etmekte hızlıydılar.

Tıbbi reklam(devam ediyor)

J. Sleath, halka var olan çelik parçalarla bir kafes oluşturduğunu ve şimdiye kadar icat edilenlerden daha üstün olduğunu bildirir. Şişmiş bacaklar için çoraplar, diz ve bilek zayıflıkları için destekler, eğri ve zayıf uzuvlar için cihazlar. Artık sağlıklı bacaklara kavuşabilirsiniz! Hafif ve esnek doğal görünümlü yapay uzuvlar. N.B. yapay gözler!

Peter White

Bu harika icatların hiçbiri, zavallı Lady Mary Wortley Montagu'nun çiçek bozuğu yüzüne fayda etmezdi. Ancak, onun insanları asla yarı yolda bırakmayan, çelik araçlardan daha somut olmayan ancak aynı derecede güçlü bir varlığı vardı; sınıf.

Judith Hawley

Lady Mary, güzelliği için övülmeye ve çiçek hastalığından sonra bile pürüzsüz ve parlak bir tenle çizilmeye devam etti. Ve sınıfından dolayı, bir aristokrattı, erkekler üzerinde hala güç kullanabiliyordu.

Peter White

Yani sınıf faktörü, bir ölçüde güzelliğin kaybını telafi edebildi.

Judith Hawley

Evet. Eğer paranız, varlığınız ve statünüz varsa, bu tüm tip fiziksel sorunların üstesinden gelebilir.

Peter White

Yani sınıfın, sakatlığı bir ölçüde telafi ettiğini söyleyebilir miyiz?

Judith Hawley

Evet, hayatınızı kazanamıyorsanız, insanlar size saygı göstermiyorsa, sakatlık sizi alt sınıfa çeker ama eğer varlıklıysanız, tıbbi bakım alabilir, hizmetçiler edinebilirsiniz, zorluklarla başa çıkmanızı sağlayacak cihazlar satın alabilirsiniz. Yani sınıf, çok önemli bir etkidir.

Peter White

Lady Mary Montagu, Türkiye'ye seyahat etti, İtalya'da bir aşk macerası yaşadı, bakanın kayınvalidesi oldu ve çiçek aşısına öncülük etti; kısacası, renkli bir hayat yaşadı. Yarın şaşırtıcı bir sakatlık hikayesiyle buradayız. 18. yüzyılda milletvekilliği yapan William Hay omur eğriliğiyle doğdu. Bize, sokaktaki ve parlamentodaki günlük hayatı anlatacak ve sakatlığıyla ilgili beklenmeyen şekilde pozitif ve mizahi bir anlatı sunacak.

Notlar

[1] Eclog, klasik anlamda pastoral Őir anlamına gelirken; kent eclogları ise, klasik eclogların taklit yoluyla parodileŐtirilmesidir. Lady Mary, kendi Őiirlerinde gŐzel saraylı çevresiyle kırsaldaki masum insanları özdeŐleŐtirir. ‘‘Cumartesi’’ Őiir derlemesindeki kapanıŐ bölümüdür ve geleneğe göre ölenleri anmak üzere kaleme alınır. Bu sefer ise Lady Mary, iek hastalığıyla zedelenen gŐzellięinin kaybı üzerine yazmaktadır.

KÖRGÖZ İLE HACAMAT

Mustafa İşcier

mustafaiscier@gmail.com

Sayı: 72, Şubat 2020

Hacamat'ım bardaktan

Su akıyor çardaktan.

Yar bana bir eğlence medet, yar bana bir eğlence!

Biraz yavaş ol ulan! Bu nasıl bir işkence?

Ne oldu Körgöz'üm?

Bir şey olduğu yok, seni sormalı?

İyiyim, ne olsun? Elim, dizim, iki gözüm yuvarlanıp gidiyoruz işte.

Sen iki gözünle yuvarlanıyorsun ama ben yuvarlıyorum Hacamat.

Neyi yuvarlıyorsun dostum?

Bastonu! Bak, ucundaki tekerlek dönüyor.

Hahaha, aynen. Ben de sırtında bardak yuvarlıyorum bak!

Yavaş Hacamat! O gördüğün baston yoksa kafanda kırılacak.

Aman, Körgöz'üm sakın ha!

Senin bastona, benim kafama yazık.

Senin kalp gözün açık dostum. Bastona ne hacet?

Öyle deme Hacamat. Baston gözümdür benim,

Her yere onunla giderim.

Hepimiz engelli adayız sonuçta, bir gün benim de baston kullanmayacağım ne malum?

Biz engel tanımıyoruz Hacamat. Bizde engel menjel yok.

Biz farklı görüyor, farklı işitiyoruz.

Nasıl yani Körgöz'üm?

Sen gözünle yolunu, yönünü buluyorsun. Ben ise, bastonumla ve çeşitli navigasyon sistemleriyle.

Sen kulağınla duyuyorsun. Ben ise, işitme cihazımla veya işaret dili aracılığıyla insanlarla iletişim kuruyorum.

İkimiz de aynı şeyi farklı araç ve yöntemlerle yapıyoruz yani.

Fark var o zaman dostum, aramızda yetisel bir fark var.

Asıl fark, farkında olmaktır Hacamat. Dili, rengi, yetisi ne olursa olsun, tüm farklılıklarımızla bir arada yaşamak.

EKMEK BASTONUN AĞZINDA

Mihri İlke Çeperli

homoibretus@gmail.com

Sayı: 72, Şubat 2020

Önümde EKPSŞ başvuru formu, kafamda tek soru: “Ben bunca yılı, 4048’i tuşlayanları Ahmet Bey’e bağlamak için mi okudum?”

Ben kimsenin işini küçümsemiyorum ama müstakbel amirim için aynı şeyi söyleyemeyeceğim. Kendisinden duyacağım en büyük övgü cümlesi, “Maşallah ne güzel yürüyorsun, ben bile bazen çarpıyorum” olacak ve ben ona bir, “Mal mısın?” bile diyemeyeceğim çünkü 657...

Düşünün, dünyanın birçok ülkesinde geçerli bir diplomanız var ve çalışma yaşamınızın ilk 6 ayını, yaklaşık 30 personel ve 20 idareciye bilgisayar kullanabildiğinizi ayrı ayrı, tek tek, tane tane, aşama aşama, sindire sindire ispatlamakla geçireceksiniz. Çünkü toplumumuz, çok bilinçsiz bu konularda.

Ve hayatlarında, hiç engelli görmemişler.

Ve yıl 2020...

X firmasının çağrı merkeziyle Y Müdürlüğü’nün kurum içi santrali arasında sıkışmış hayatlar birleşince, “4796352 engelli istihdam ettik!” oluyorlar.

Yetmez gibi, bir de trans erkekseniz, “Kimsenin tercihlerine karışmıyoruz, sonuçta sizin hayatınız ama malum burası Türkiye, firmamızın politikaları gereği..” oluyor.

Tüm global şirketler, çeşitlilik diye yırtınıyor; politika ne ayol?

“Ameliyatlarınızı falan olup kimliğinizi aldıktan sonra çalışmaya başlasanız, sizin için daha iyi olmaz mı İlke ııı... Bey?”

Yavrum dön de gel diyorsun da, dönüş biletimi neyle alacağım ben?

İş dünyasında birilerinin kravatı, kemer tokasına denk.

Bizler içinse, ekmeğ bastonun ağzında.

Yere vurmak gerekiyor, yolumuzu bulmak için.

Ekmeğimizi taştan çıkarıyoruz bir nevi, belki de hıncımızı, kim bilir?

BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİNDE HAYIR DİYEBİLMEK

Dilek Başar Açlan

dilek.basar55@gmail.com;

Sayı: 72, Şubat 2020

Yine her günkü gibi işe gitmek için yola çıktım. Ve her sabah bindiğim otobüse bindim. Herhalde bugün bir vukuat olmaz diye düşünürken, çok geçmeden geldi yine o kötü an. Otobüse bindiğimde kafamdaki tek şey, o günün son iş günü olması ve benim de izne çıkıp ailemin yanına gitmek için sayacağım saatlerdi. Ama işte maalesef her şey düşündüğümüz gibi olmuyor. Otobüse bindikten sonra yer istemek çok adetim değildir. Otobüsün nispeten boş olduğunu anlayınca, “Boş yer var mı?” diye sorarım sadece. Genelde benim işe gitmek için bindiğim otobüs, her sabah kalabalık olduğu için hiç sormuyorum. Yine de insanlar nezaketen yer verirler. O sabah da bir yolcu, yerini vermek istedi ama farklı bir yolcu o kişiye, “Sen kalkma, orada oturamıyor. Düşüyor.” dedi. Başka birisi, bu sefer düşmeyeceğim bir yerden, kalkıp yer vermek istedi. O an çok sinirlendim ve o kişiye, “Siz kim oluyorsunuz da benim yerime karar veriyorsunuz?” dedim. “Bugüne kadar hiçbir koltuktan düştüğümü hatırlamıyorum.” diye de ekledim.

Ben bu cümleleri kurduktan sonra, kendimle bir kere daha gurur duydum. Çünkü bağımsız harekete başlamadan önce bu cümleleri kuramazdım bile. Özgüveni yüksek bir insanımdır ama kendi bağımsızlığımı kazanmadan, özgüvenin bana ne faydası var ki? Bugün bu cümleleri kurabilecek bir noktaya gelmişsem, kendimle gurur duyabilirim diye düşünüyorum.

Tabii, o otobüsteki insanların bazıları meşhur sözümüzü düşünmüşlerdir, “Hem kör hem de nankör.” İnanın bu, benim umurumda bile değil. Ben, bir başkasının yerime karar verebileceği birisi değilim. Ve anlamıyorum, insanlar bu hakkı kendinde nasıl görüyor? Körüz diye bizim üzerimizde istedikleri gibi karar verebileceklerini sanıyor olabilirler ama onlara bu fırsatı vermemek de bizim elimizde. Biz ne kadar, “Hayır” diyebilirsek, kendi değerimizin o kadar farkında oluruz. Birilerinin yanlış yaptığı konulara tepki gösterdiğimizde, belki hemen bir şeyler değişmeyecek ama siz özgüveninizin ne kadar da geliştiğini göreceksiniz.

Ben o koltuktan gerçekten de bir gün düşebilirim. Ama o koltuktan düşmek, sadece benim başıma gelebilecek bir şey değil. Fakat nedense insanlar, bir kör gördüğünde uzaylı görmüş gibi oldukları için o koltuktan sadece ben düşerim zannediyorlar. En azından bu hadise yaşanırken, sessizce birilerinin benim yerime karar vermesine müsaade etmediğim için içim çok rahat. Önceleri, bağımsızlığım yokken, bu olaylar karşısında tepkimi içimde yaşardım. Onlar bana yardım edecek diye sesimi bile çıkartamazdım. Oysaki, bağımsızlığımı kazanalı tam dört yıl olmuş. Ve ben bugün kızdığım şeyleri, içimden kendi kendime değil; yüzlerine haykırabiliyorum.

Birilerinin sizin yerinize karar vermesine müsaade ettiğinizde, bu konuda verdiğiniz tavizin, geri dönüşü yok. Bir kere, “Hayır” diyebilirsiniz, arkası çorap söküşü gibi gelir.

Umarım, bu yazımı okuyanlara biraz cesaret verebilmişimdir. Kimsenin, sizin yerinize karar vermesine izin vermeyin. Bu, kim olursa olsun.

6. BEYAZ BASTON VE ERİŞİLEBİLİRLİK FESTİVALİNDEN İZLENİMLER 4

6. Beyaz Baston ve Erişilebilirlik Festivali Gönüllüleri

Sayı: 72, Şubat 2020

Beyaz Baston ve Erişilebilirlik Festivali benim için çok güzel bir deneyim oldu. Kendi içimde aşmadığım bazı duyguları fark etmemi sağladı. Bazı şeyleri, derste en iyisini yapacağımı zannederek hayal ediyordum fakat pratikte öyle olmadığını gördüm. İlişkiler ancak ilişki kuruldukça gelişiyor, bunu daha iyi anladım ve insan kendini başka bir insanla beraberken daha iyi anlıyor.

Mükemmel bir festivaldi. Elif Abla ile her stant için (oyun, kişisel bakım vb.) koliler hazırladık. Etkinliğe katılan kişi ve kurumlar için Engin Hoca'm ile beraber Teşekkür Belgeleri hazırladık. Burada geçirdiğim gün boyunca herkesin aslında ne kadar uyum içerisinde, zorluk varsa bu engelleri oluşturanın sistemin kendisi olduğunu fark ettim. Çoğunluğun kullandığı alfabe Braille Alfabeti olsaydı, Latin Alfabeti kullananlar zorluk yaşayacaktı. Oyun kutusunda bulunan okey taşları da, iskambil kartları da bütün dünyada o şekilde olsa, printer'ların hepsi Braille Alfabeti'yle bassa, uyum sağlaması gerekenler değişecekti. Sözün özü, hayattaki bütün engelleri kaldırmak hepimizin elinde. Beyaz Baston Festivali ve bunun gibi her etkinlik, tüm insanlığın farkındalığını arttırmak ve dünyayı güzelleştirmek adına çok güzel. Umarım tekrar böyle bir etkinlikte yer alma fırsatı bulabilirim. Ben, kendime çok şey kattığıma inanıyorum. Umarım sizlere de yardımım dokunabilmiştir :) Sağlıcakla kalın.

Daha önce hiç böyle bir etkinliğe katılmamıştım. Aslında aramızda olan ve bizden olan sadece görme yetilerini kullanamayan insanları göz ardı ettiğimin farkına vardım, onlara olan bakış açımın çok yanlış olduğunu anladım. Yemek standında görev aldım Cuma günü boyunca ve Dilek Abla'nın her şeyi, tek başına yapışına hayran kaldım. Fırının sıcaklığını ayarlayışı, patates soyuşu, kısırı hazırlayışı ve bunları kısa sürede görmeden yapıyor oluşu beni çok etkiledi. Daha önce hep "normal" dediğimiz insanların bir şekilde yardımlarıyla yaptıklarını düşünürdüm yemekleri ya da başka işlerinde illaki yardıma ihtiyacı olduklarını sanırdım ama bu festival bakış açımı ve düşüncelerimi çok değiştirdi. Toplum genelinin bize dayattığı düşünceleri yıkmayı başardığımı düşünüyorum. Görme engelli bir bireyin de satranç oynayabileceğine, görme engelli bir bireyin de dergi editörü olabileceğine şahit oldum. Bana bu deneyimi yaşama fırsatı verdiğiniz için çok teşekkür ederim. Eşit, erişilebilir ve engelsiz bir yaşam için!

Okulumuzdaki Beyaz Baston Festivali, benim için çok özel bir deneyimdi. Daha önce hiç katılmadığım için nasıl olacağı hakkında bir fikrim yoktu ve beklediğimden çok daha güzel bir organizasyonla karşılaştım. Sabah Güney Meydan'a yaptığımız yürüyüş ve söylediğimiz şarkılar çok güzeldi. Ben Cuma günü kişisel bakım standında görev almıştım. Stantta, görme engellilerin nasıl makyaj yaptığını ve ipi iğne deliğinden nasıl geçirdiklerini yakından görmüş oldum. Diğer stantlarda da ilgimi çeken şeyler Braille daktilosu ve görme engelliler için üretilmiş satranç oldu. Festival, benim birçok alanda farkındalık kazanmama yardımcı oldu. 'Gündelik hayatta kolayca ulaşabildiğimiz şeylere, engeli olan insanlar ulaşabiliyor mu?' diye sorgulamamı sağladı. Bu yüzden festivale katıldığım için çok mutluyum. Gelecek senelerde de Beyaz Baston Festivali'ne katılmayı çok isterim. Eşit, erişilebilir, engelsiz bir dünya ümidiyle.